



gemeente
Zoetermeer

Stadspeiling 2020

Deelrapport omgaan met geld



Stadspeiling 2020

deelrapport omgaan met geld

juli 2021

opdrachtgever:
Sociaal Domein

Elizabeth Fanoiki

analyse en rapportage:
JaBo, Onderzoek & Statistiek

Bert Ploeger

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	5
1 ONDERZOEKSVERANTWOORDING	7
1.1 inleiding	7
1.2 doelstellingen	7
1.3 steekproeven, veldwerk en respons	7
1.4 dit rapport	9
2 RESULTATEN (ONDERZOEK 16 T/M 23 JAAR)	11
2.1 leren omgaan met geld	11
2.2 actuele bronnen van inkomsten	12
2.3 mogelijke financiële problemen	13
2.4 naamsbekendheid van organisaties en regelingen	14
2.5 veranderingen bij de 18 ^{de} verjaardag	15
3 RESULTATEN (ONDERZOEK 18 JAAR EN OUDER)	19
3.1 bekendheid van organisaties en regelingen	19
3.2 financiële problemen	20
BIJLAGE I BEVOLKING, STEEKPROEVEN EN RESPONS	21
BIJLAGE II BETROUWBAARHEID EN NAUWKEURIGHEID	25
BIJLAGE III VRAGENLIJST JONGEREN (16 T/M 23 JAAR)	27
BIJLAGE IV VRAGENLIJST 18 JAAR EN OUDER	31
BIJLAGE V RECHTE TELLINGEN - JONGEREN (16 T/M 23 JAAR)	35
BIJLAGE VI RECHTE TELLINGEN - 18 JAAR EN OUDER	43
BIJLAGE VII TOELICHTINGEN - 18 JAAR EN OUDER	47
BIJLAGE VIII KRUISTABELLEN JONGEREN (16 EN 17 JAAR)	51

SAMENVATTING

algemeen

In september / oktober 2020 is in Zoetermeer de jaarlijkse stadspelling gehouden. In opdracht van de afdeling Sociaal Domein zijn hierin vragen gesteld over *omgaan met geld*, met name door jongeren.

Doel van het onderzoek is uitspraken te kunnen doen over

- de ervaring van jongeren met (leren) omgaan met geld;
- het besef onder jongeren van 16 en 17 jaar dat zij vanaf hun 18^{de} jaar meer verantwoordelijkheden op financieel gebied hebben;
- de bekendheid van jongeren en 18+'ers met organisaties en regelingen die kunnen helpen bij problemen op financieel gebied.

Over de effecten van de coronacrisis op de financiële situatie van Zoetermeeders, en op de bekendheid van ondersteunende organisaties en regelingen, is geen afzonderlijke onderzoeksdoelstelling opgenomen.

In twee van de drie enquêteformulieren van de stadspelling zijn vragen over omgaan met geld opgenomen. Een van die vragenlijsten is gericht op jongeren (van 16 t/m 23 jaar). Voor de 16- en 17-jarigen is hiertoe een aanvullende steekproef van ruim 1.000 personen getrokken. De andere vragenlijst is gericht op de voor de stadspelling gebruikelijke respondenten (van 18 jaar en ouder).

De bruikbare respons op de vragenlijst voor jongeren bedraagt 15,4% onder 16- en 17-jarigen en 12,1% onder 18- t/m 23-jarigen. De respons op de vragenlijst voor respondenten van 18 jaar en ouder bedraagt 27,2%.

onderzoek onder Zoetermeeders van 16 t/m 23 jaar

leren omgaan met geld

Op de vraag aan jongeren van wie zij het meeste hebben geleerd over omgaan met geld wijst een grote meerderheid de eigen ouders aan als belangrijke bron. Andere informatiebronnen, zoals vrienden en school, zijn veel minder belangrijk. Een klein percentage zegt autodidact te zijn, of van niemand geleerd te hebben met geld om te gaan.

De meeste jongeren (ongeveer 50%) vinden dat zij voldoende geïnformeerd zijn over geld. Onder degenen voor wie dat beter had gekund zeggen er veel dat zij meer informatie zouden wensen over het doen van belastingaangifte, vaak in combinatie met andere zaken, zoals hypotheeken, lenen, sparen, beleggen, verzekeren. Ook de veranderingen bij de 18^{de} verjaardag worden genoemd door een aantal respondenten (vooral die van 16 en 17 jaar).

bronnen van inkomsten

Van de 16- en 17-jarige respondenten ontvangt 82% een vast bedrag van de ouders. Bij de respondenten van 18 t/m 23 jaar is dat nog 42%.

Van deze oudere groep ontvangt 36% studiefinanciering. Daarnaast ontleent een groot deel van beide groepen inkomsten aan werk via een uitzend- of flexibel contract, of aan werk in loondienst.

mogelijke financiële problemen

Wie financiële problemen heeft kan met zijn of haar vragen terecht bij verschillende instanties. Op de vraag wie of welke organisatie men een vriend of vriendin zou aanraden voor hulp of advies, geeft 13% van de 16- en 17-jarigen, en 17% van de 18- t/m 23-jarigen een feitelijk antwoord.

Op de vraag naar eigen (potentiële) problemen rond het omgaan met geld antwoordt 80% van de 16- en 17-jarigen en 53% van de 18- t/m 23-jarigen dat zij daar in de afgelopen twaalf maanden niet mee te maken hebben gehad.

Bij de 16- en 17-jarigen die wél een financieel probleem hadden is het meest voorkomende probleem: *niet kunnen meedoen*. Bij de 18- t/m 23 jarigen gaat het vooral om *niet kunnen meedoen*, *moeilijk kunnen rondkomen* en een *studieschuld*. Van zowel de 16- en 17-jarigen als van de 18- t/m 23-jarigen gebruikt 36% een app (doorgaans van de eigen bank) om grip te houden op de eigen financiën.

naamsbekendheid van organisaties en regelingen

Van de organisaties (zowel Zoetermeerse als landelijke) die kunnen helpen bij geldzaken, zijn het JIP Zoetermeer en het Nibud de bekendste: onder 16- en 17-jarigen bekend bij respectievelijk 29% en 25%; onder 18- t/m 23-jarigen bekend bij 39% en 32%.

Van de regelingen voor mensen die moeite hebben met rondkomen is de Zoeterpas het meest bekend (met 43% in beide onderscheiden leeftijdsgroepen).

veranderingen bij de 18de verjaardag

Het merendeel (92%) van de respondenten van 16 en 17 jaar realiseert zich dat zich bij de 18^{de} verjaardag nieuwe verantwoordelijkheden aandienen. Naarmate die datum dichterbij komt zijn zij daar meer mee bezig.

Degenen die al snel na het enquêtetijdstip 18 worden (d.w.z. tussen september 2020 en januari 2021) hebben zich meer beziggehouden met praktische zaken zoals DigiD, belasting en studiefinanciering dan de jongere respondenten. Dit geldt overigens niet voor alle praktische zaken: met name in bankzaken hebben de drie onderscheiden leeftijdsgroepen (respondenten die 18 worden in 2020, respectievelijk '21 en '22) zich ongeveer gelijkelijk verdiept.

Informatie over financiële zaken waar zij vanaf hun 18de mee te maken krijgen zoeken de respondenten in grote meerderheid (95%) bij hun ouders, op grote afstand gevolgd door internet en vrienden.

Van de informatie op internet is het *Geldplan bijna 18* (van *Startpuntgeldzaken.nl*) in naam bekend bij vier respondenten (2,5%); deze vier hebben het Geldplan niet geraadpleegd. De checklist *Regel je shit* van het JIP Zoetermeer is bekend bij 21 respondenten (13%), waarbij zeven van hen de checklist bekeken hebben en daarover redelijk tevreden zijn.

onderzoek onder Zoetermeesters van 18 jaar of ouder

organisaties

Het Nibud is, met 68%, onder 18+'ers de bekendste organisatie die kan helpen bij geldzaken. Ook het Juridisch Loket en SchuldHulpMaatje zijn, met 45%, respectievelijk 40%, redelijk goed bekend.

regelingen voor mensen die moeite hebben met rondkomen

De Zoetermeerpas is, met 75%, de bekendste regeling voor mensen die moeite hebben met rondkomen. Ook schuldhulpverlening en bijzondere bijstand zijn begrippen die meer dan 50% van de respondenten kent.

De bekendheid van dergelijke regelingen vertoont over het geheel genomen geen grote verschillen met de bekendheid in 2018. Bij enkele regelingen is de bekendheid wel iets groter geworden. Zo nam de bekendheid van de individuele inkomenstoeslag met 4 procentpunten toe tot 19%. De bekendheid van schuldhulpverlening nam met bijna 8 procentpunten toe tot 64%.

financiële problemen

Net als aan jongeren is aan 18+'ers gevraagd wie of welke organisatie zij aan een ander zouden aanraden voor hulp of advies bij problemen op financieel gebied. 32% noemt organisaties of adviseurs voor jongeren (tot 24 jaar): het JIP wordt daarbij het meest genoemd; daarnaast noemt men vooral de gemeente (met name voor schuldhulpverlening), SchuldHulpMaatje en het Nibud.

30% noemt organisaties of adviseurs wanneer het gaat om financiële problemen onder personen vanaf 24 jaar. Hier wordt schuldhulpverlening het meest genoemd, eveneens gevolgd door SchuldHulpMaatje en het Nibud.

1

ONDERZOEKSVERANTWOORDING

1.1 inleiding

In september / oktober 2020 is in Zoetermeer de jaarlijkse stadspeiling gehouden. In deze enquêtes worden over uiteenlopende onderwerpen vragen gesteld aan inwoners van Zoetermeer. In opdracht van de afdeling Sociaal Domein zijn vragen gesteld over omgaan met geld, met name door jongeren.

1.2 doelstellingen

Doel van dit onderzoek is uitspraken te kunnen doen over

- de ervaring van jongeren met (leren) omgaan met geld;
- het besef onder jongeren van 16 en 17 jaar dat zij vanaf hun 18^{de} jaar meer verantwoordelijkheden op financieel gebied hebben;
- de bekendheid van jongeren en 18+'ers met organisaties en regelingen die kunnen helpen bij problemen op financieel gebied.

Het onderzoek is uitgevoerd toen de coronacrisis, die grote financiële gevolgen zou krijgen voor veel Zoetermeeders, ongeveer een half jaar oud was. Over de effecten van corona op die financiële situatie, en op de bekendheid van ondersteunende organisaties en regelingen, is geen afzonderlijke onderzoeksdoelstelling opgenomen.

1.3 steekproeven, veldwerk en respons

steekproeven

Het onderzoek *omgaan met geld* wijkt qua opzet af van de overige onderzoeken in de stadspeiling 2020. Het onderzoek is tweeledig: een deelonderzoek onder Zoetermeerse jongeren (die op 1 september 2020 tussen de 16 en 24 jaar oud waren) en een deelonderzoek onder Zoetermeeders die op 1 september 2020 18 jaar of ouder waren.

Tussen de leeftijdscategorieën in beide onderzoeken bestaat overlap. Er is echter geen overlap in de steekproeven die voor beide deelonderzoeken zijn getrokken uit de BRP (Basisregistratie Personen).

Hieronder wordt eerst de steekproef voor het onderzoek voor de 18+'ers besproken. Daarna volgt een bespreking van de (twee) steekproeven onder jongeren. Voor de personen in alle steekproeven geldt dat zij op het moment van trekking niet woonden in een 'bijzonder woongebouw' (verzorgingshuis, gevangenis, gezinsvervangend tehuis) of in een woonwagen.

één gestratificeerde steekproef t.b.v. het onderzoek onder 18+'ers;

Voor de stadspeiling zijn drie niet overlappende steekproeven getrokken uit de BRP (Basisregistratie Personen), van (elk) ca. 4.020 Zoetermeeders die op 1 september 2020 18 jaar of ouder waren. Eén van die steekproeven is gebruikt voor het onderzoek naar omgaan met geld onder 18+'ers.

De respons op de stadspeiling loopt al jarenlang over de hele linie terug. Bij jongere respondenten is dat in veel sterkere mate het geval dan bij oudere respondenten. Daarom stratificeert O&S de steekproef met ingang van 2020 naar leeftijd. Dat wil zeggen dat de kans om in de steekproef te vallen verschilt per leeftijdscategorie. De procentuele verdeling van leeftijdscategorieën over de respons is dankzij die aanpassing bij benadering gelijk aan hun procentuele verdeling over de totale Zoetermeerse bevolking van 18 jaar en ouder.

Uiteraard kan deze aanpassing van de werkwijze leiden tot andere uitkomsten dan zonder stratificatie het geval zou zijn geweest. Om die mogelijke trendbreuk in beeld te brengen is het resultaat van 2020 nog eenmaal herwogen naar een leeftijdsverdeling zoals die zou zijn zónder stratificatie. Als referentie dient de leeftijdsverdeling uit de respons op de stadspeiling van 2019. De uitkomst van die herweging is (in een lichtere tint) opgenomen in de tabellen van bijlage VI (rechte tellingen van het onderzoek onder 18+'ers).

In de praktijk blijkt dat de ongewogen en gewogen uitkomsten meestal onderling geen grote en/of relevante verschillen vertonen. Dat is in dit onderzoek ook het geval. Er wordt daarom alleen maar gerekend met de ongewogen resultaten.

twee steekproeven t.b.v. het onderzoek onder 16- t/m 23-jarigen.

De belangrijkste focus van het onderzoek onder jongeren ligt op de 16- en 17-jarigen: degenen die vanaf hun 18^{de} jaar met nieuwe financiële verantwoordelijkheden worden geconfronteerd. Dit is een leeftijdscategorie die niet in de reguliere stadspeilingen wordt betrokken. Voor deze twee leeftijdjaren is daarom een aparte en relatief grote steekproef van 1.020 personen getrokken uit de BRP. Daarnaast is één van de drie reguliere steekproeven van 4.020 personen van 18 jaar en ouder gebruikt voor de vragen aan personen van 18 t/m 23 jaar. In die steekproef komen 562 personen in de leeftijd van 18 t/m 23 jaar voor. 562 is dus de feitelijke steekproefomvang voor dit deelonderzoek.

De eerste steekproef bestaat uit 34,2% van de Zoetermeerse 16- en 17-jarigen. De tweede steekproef bestaat uit 6,6% van de Zoetermeerse 18- t/m 23-jarigen.

veldwerk

De Zoetermeesters in de steekproeven zijn in september 2020 per brief uitgenodigd voor deelname aan de stadspeiling. Respondenten konden de vragenlijst naar keuze digitaal of op papier beantwoorden. Er is tweemaal een rappel verzonden aan degenen die nog niet hadden gereageerd.

respons op de vragen voor 18+'ers

De vragen voor 18+'ers over omgaan met geld zijn in voldoende mate beantwoord door 1.092 personen (27,2%). In bijlage I worden kenmerken van de respons (geslacht, leeftijd) vergeleken met gegevens uit het bevolkingsbestand.

respons op de vragen voor 16- t/m 23-jarigen

De vragen in het deelonderzoek onder jongeren zijn in voldoende mate beantwoord door 157 Zoetermeesters van 16 of 17 jaar. Dat is 15,4% van 1.020 personen. Dezelfde vragen zijn ook beantwoord door 68 Zoetermeesters in de leeftijd van 18 t/m 23 jaar. Dat is 12,1% van 562 personen.

Het zijn helaas lage responspercentages, zoals gebruikelijk bij enquête-onderzoek onder jongeren. In bijlage I worden kenmerken van de respons (geslacht, leeftijd) vergeleken met gegevens uit het bevolkingsbestand.

Vanwege het grote verschil in de relatieve steekproefomvang tussen beide leeftijdsgroepen zijn deze leeftijdsgroepen ook in de berekeningen en in de presentatie van de resultaten steeds afzonderlijk beschouwd. Dat wil zeggen dat er geen overall totalen of overall percentages berekend worden. Resultaten hebben ófwel betrekking op 16- en 17-jarigen, ófwel op 18 t/m 23-jarigen.

1.4 dit rapport

Hoofdstuk 2 bespreekt de resultaten uit het onderzoek onder jongeren van 16 t/m 23 jaar. Hoofdstuk 3 bespreekt de resultaten uit het onderzoek onder 18+'ers.

bijlagen

- Een verantwoording van het onderzoek staat in bijlage I (representativiteit) en bijlage II (betrouwbaarheid en nauwkeurigheid).
- De vragenlijsten van de stadspeiling, voor zover relevant voor dit deelonderzoek, zijn opgenomen als bijlage III (jongeren) en IV (18+'ers).
- De resultaten in tabelvorm (rechte tellingen) staan in bijlage V (jongeren) en VI (18+'ers).
- Antwoorden op open vragen bij de 18+- enquête staan in bijlage VII.
- In bijlage VIII zijn de kruistabellen opgenomen, waarop de drie staafdiagrammen in § 2.5 zijn gebaseerd.

2

RESULTATEN (onderzoek 16 t/m 23 jaar)

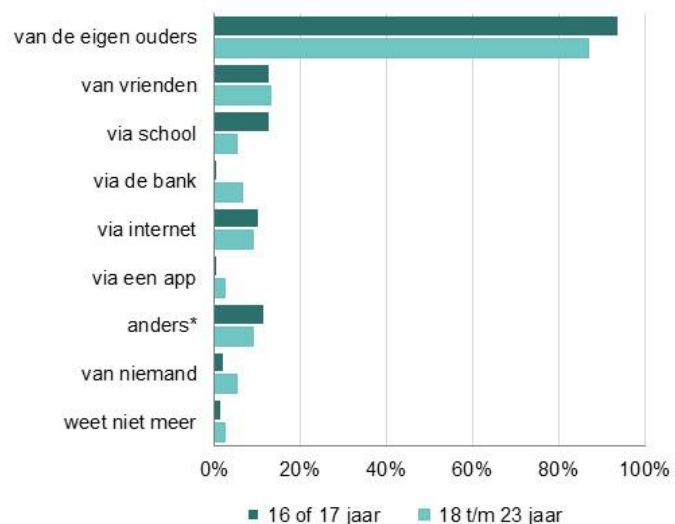
2.1 leren omgaan met geld

Op de vraag van wie zij het meeste hebben geleerd over omgaan met geld geeft 52% van de 16- en 17-jarigen één antwoord (anders dan de antwoorden *weet niet* en *van niemand*). 45% geeft twee het maximum van twee antwoorden.

Bij de 18- t/m 23-jarigen is het resultaat vergelijkbaar: 51% geeft één antwoord, 41% twee antwoorden.

Figuur 2-1 laat zien dat een grote meerderheid van de jongeren (94% bij de 16- en 17-jarigen, 87% bij de 18- t/m 23-jarigen) de eigen ouders aanwijst als belangrijke informatiebron over omgaan met geld. De andere mogelijke bronnen van informatie scoren veel lager.¹

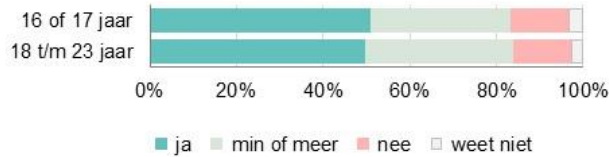
Drie respondenten in de leeftijd van 16 of 17 jaar en vier respondenten in de leeftijd van 18 t/m 23 jaar zeggen dat ze van niemand hebben leren omgaan met geld. Van de respondenten die het antwoord 'anders' geven zegt een groot deel dat zij op dit gebied autodidact zijn, of zij wijzen andere familieleden dan hun ouders aan als belangrijke informatiebron (zie p.35).



figuur 2-1 van wie / op welke manier hebben jongeren het meest geleerd over omgaan met geld? (in procenten, $n_{16/17} = 157$; $n_{18-23} = 76$, maximaal twee antwoorden per respondent)

In hoeverre jongeren vinden dat zij voldoende zijn geïnformeerd over financiële zaken wordt voor de twee onderscheiden leeftijdsgroepen weergegeven in figuur 2-2. De meeste jongeren (in beide leeftijdsgroepen ongeveer 50%) achten de informatie voldoende. 13% meent van niet.

¹ Voor het diagram in figuur 2-1 geldt, net als voor de verdere diagrammen in deze rapportage, dat enkel de gemeten waarden worden weergegeven. Rond deze waarden bestaan betrouwbaarheidsintervallen. Voorbeeld: 87% van de (76) 18 t/m 23-jarigen in de respons geeft het antwoord 'van de eigen ouders'. Dat betekent dat dit percentage bij een herhaling van het onderzoek met 95% zekerheid zou liggen tussen 79% en 95%. Zie bijlage II (p.25/26) voor een nadere toelichting.



figuur 2-2 vinden respondenten dat zij voldoende geïnformeerd zijn over geldzaken? (in procenten, $n_{16/17} = 157$; $n_{18-23} = 76$)

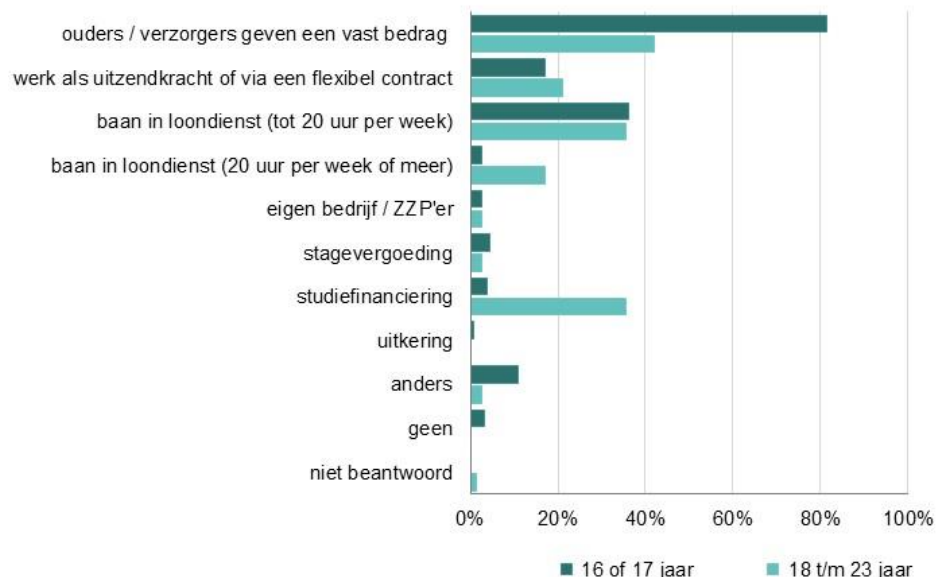
Aan degenen die van zichzelf vinden dat zij *niet voldoende of min of meer voldoende* zijn geïnformeerd is gevraagd over welke zaken zij meer informatie zouden willen hebben. Hun antwoorden staan op p.36, uitgesplitst naar beide onderscheiden leeftijdsgroepen. Het meest genoemd wordt het doen van belastingaangifte, vaak in combinatie met andere zaken, zoals hypotheeken, lenen, sparen, beleggen, verzekeren. Een aantal respondenten (vooral van 16 en 17 jaar) verwijst naar de leeftijd 18 jaar, en naar wat er op die leeftijd verandert, onder andere op het gebied van studiefinanciering en verzekeringen.¹

2.2 actuele bronnen van inkomsten

Figuur 2-3 laat de bronnen van inkomsten van de jonge respondenten zien. Duidelijk is de grote verandering die omstreeks de 18^{de} verjaardag optreedt. De rol van ouders is voor respondenten van 18 t/m 23 jaar duidelijk minder dan voor de 16- en 17-jarigen. Studiefinanciering komt daarvoor in de plaats als belangrijke inkomstenbron.

Verder valt op dat voor beide leeftijdsgroepen het aandeel dat inkomsten ontleent aan *loondienst tot 20 uur per week* ongeveer gelijk is (zo'n 35%). Ook de aandelen respondenten die werken *als uitzendkracht of met een flexibel contract* ontlopen elkaar niet veel.

Loondienst voor meer dan 20 uur komt onder 16- en 17-jarigen nauwelijks voor. Bij de respondenten van 18 t/m 23 jaar is dit voor 17% een bron van inkomsten.

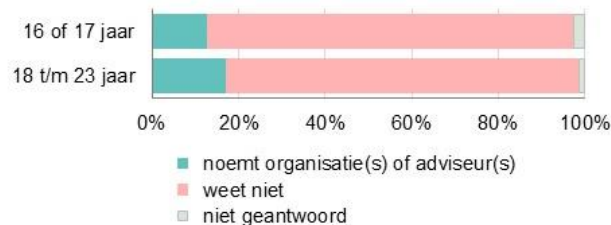


figuur 2-3 bronnen van inkomsten van jongeren (in procenten, $n_{16/17} = 157$; $n_{18-23} = 76$, meer antwoorden per respondent mogelijk)

¹ De specifieke vragen over veranderingen bij de 18^{de} verjaardag worden pas op een later punt in de vragenlijst gesteld, maar het is uiteraard mogelijk dat respondenten die vragen al gezien hebben voordat zij de vraag naar informatiebehoefte beantwoordden).

2.3 mogelijke financiële problemen

Wie financiële problemen heeft, bijvoorbeeld door schulden of een betalingsachterstand, kan met zijn vragen over geld terecht bij verschillende personen en instanties. Om het bereik onder jongeren van deze instanties te peilen is de respondenten gevraagd om even in de rol van coach te kruipen: wie of welke organisatie zouden zij aan een vriend of vriendin (met financiële problemen) aanraden, voor hulp of advies?



figuur 2-4 kunnen jongeren aan een vriend of vriendin een organisatie of adviseur aanraden, in geval van financiële problemen?, (in procenten, $n_{16/17} = 157$; $n_{18-23} = 76$)

Figuur 2-4 toont dat het merendeel van de respondenten een feitelijk antwoord schuldig moet blijven. 13% van de 16- en 17-jarigen doet één of meer suggesties. Van de 18- t/m 23-jarigen doen er dertien (= 17%) suggesties over een adviseur of adviserende instantie. Een overzichtje van de organisaties en personen die de jongeren aanraden staat onder tabel V-1 (p.39). Genoemd worden onder andere (in kleine aantallen) de eigen ouders, de bank en het JIP.

de eigen financiële situatie

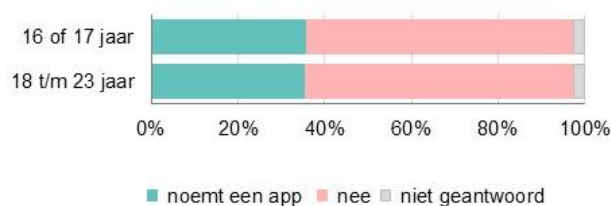
Op de vraag naar eigen (potentiële) problemen rond het omgaan met geld antwoordt het grootste deel van de 16- en 17-jarigen (80%) dat zij daar in de afgelopen twaalf maanden niet mee te maken hebben gehad.

16% van hen noemt wél een of meer financiële problemen. *Niet kunnen meedoen* (bijvoorbeeld met uitgaan of een vakantie) wordt het meest (door 14%) genoemd als financieel probleem (zie tabel V-12 op p.40). Verder noemen vijf van de 16- en 17-jarigen (3%) het feit dat zij een schuld aan familie of een bekende niet konden terugbetalen.

Bij de 18- t/m 23-jarigen lijken de financiële zorgen iets serieuzer. Van hen zegt 53% geen financiële problemen gehad te hebben in de afgelopen twaalf maanden. 42% noemt echter wél (potentiële) problemen. Het meest genoemd worden: *niet kunnen meedoen*, *moelijk kunnen rondkomen* en - maar dat is in deze levensfase niet per definitie een probleem - *een studieschuld*. Deze drie antwoorden worden tussen de 11 en 15 keer gegeven. Dat ligt dus in de orde van 15 à 20% van de 76 respondenten van 18 t/m 23 jaar.

gebruik van apps

Zowel van de 16- en 17-jarigen als van de 18- t/m 23-jarigen zegt 36% een app te gebruiken om grip te houden op de eigen geldzaken. Zij noemen bijna uitsluitend apps van de grote Nederlandse banken, met name die van de ING. Zie p.41 voor het overzicht van de gegeven antwoorden.



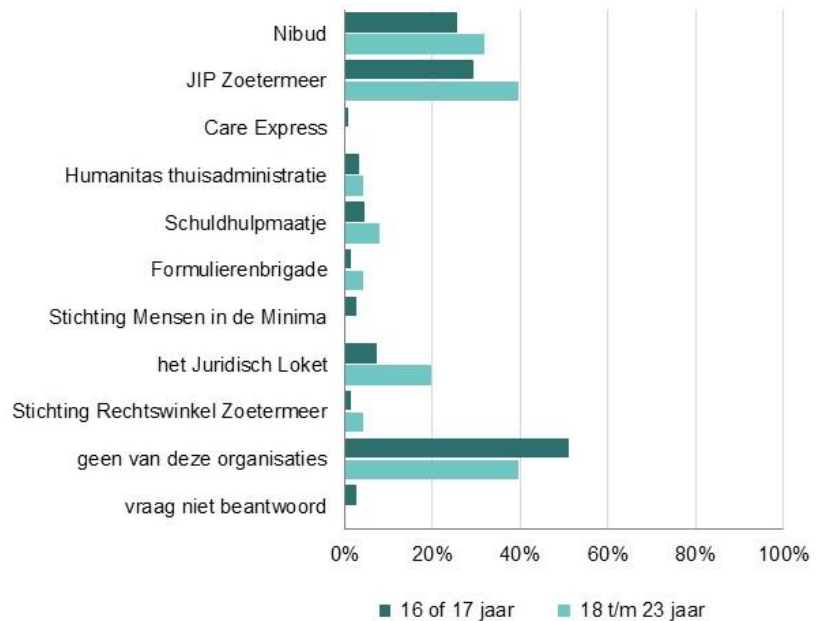
figuur 2-5 gebruik onder jongeren van een app om grip te houden op geldzaken (in procenten, $n_{16/17} = 157$; $n_{18-23} = 76$)

2.4 naamsbekendheid van organisaties en regelingen

organisaties

Figuur 2-6 toont de (naams-)bekendheid onder jongeren van 16 t/m 23 jaar, van organisaties (zowel Zoetermeerse als landelijke) die kunnen helpen bij geldzaken. Het JIP Zoetermeer en het landelijk opererende Nibud zijn veruit de bekendste organisaties, zowel bij de 16- en 17-jarigen als bij de 18- t/m 23-jarigen.

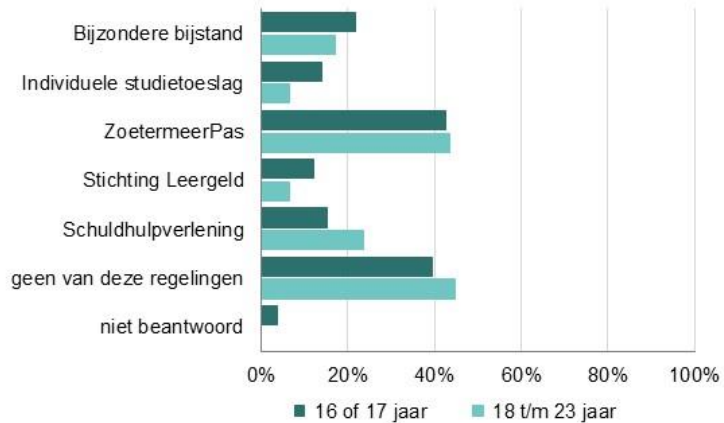
Het juridisch loket is met 20% redelijk bekend onder de respondenten van 18 t/m 23 jaar. Een groot deel van de respondenten heeft van géén van de genoemde organisaties gehoord.



figuur 2-6 naamsbekendheid onder jongeren van organisaties die kunnen helpen bij geldzaken (in procenten, $n_{16/17} = 157$; $n_{18-23} = 76$)

regelingen

Figuur 2-7 toont de (naams-)bekendheid onder jongeren van een aantal regelingen voor inwoners die moeite hebben met rondkomen. De ZoetermeerPas, die korting geeft op sportieve, leerzame en culturele activiteiten, is, met afgerond 43% in beide onderscheiden leeftijdsgroepen, het meest bekend.



figuur 2-7 naamsbekendheid onder jongeren van regelingen voor inwoners die moeite hebben met rondkomen (in procenten, $n_{16/17} = 157$; $n_{18-23} = 76$)

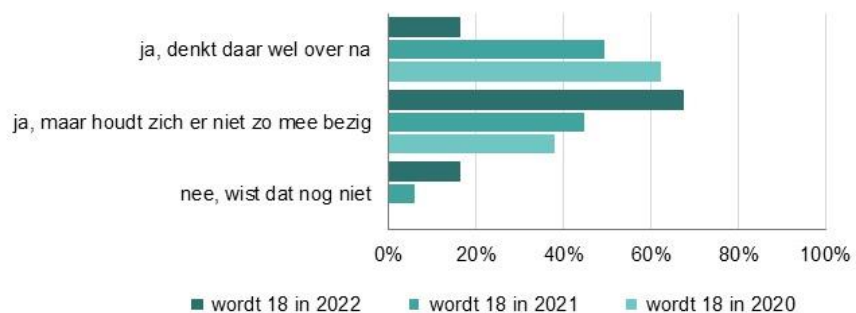
2.5 veranderingen bij de 18^{de} verjaardag

De veranderingen in verantwoordelijkheden, met name op financieel gebied, bij het bereiken van de 18-jarige leeftijd, zijn voor jongeren ingrijpend.

De groep 16- en 17-jarigen krijgt daarom binnen dit onderzoek speciale aandacht. De vragen die in deze paragraaf besproken worden zijn enkel voorgelegd aan de respondenten uit deze leeftijdsgroep. De resultaten worden uitgesplitst naar degenen die nog in 2020 18 jaar oud zouden worden (tussen september en eind december), en degenen die in 2021 respectievelijk 2022 18 jaar oud worden.

zijn 16- en 17-jarigen zich bewust van de komende verantwoordelijkheden?

Veruit het merendeel van de respondenten van 16 en 17 jaar realiseert zich dat zich bij de 18^{de} verjaardag nieuwe verantwoordelijkheden aandienen. Figuur 2-8 laat wel zien dat de jongeren daar méér mee bezig zijn naarmate die datum dichterbij komt. Binnen de kleine groep van 29 respondenten die kort na het invullen van de enquête (nog in 2020) 18 jaar oud zouden worden zeggen er 18 (62%) daar over na te denken. Bij degenen die in 2021 18 jaar oud worden is dat 49%, bij degenen die in 2022 (uiterlijk 1 september) 18 worden is dat 16%.

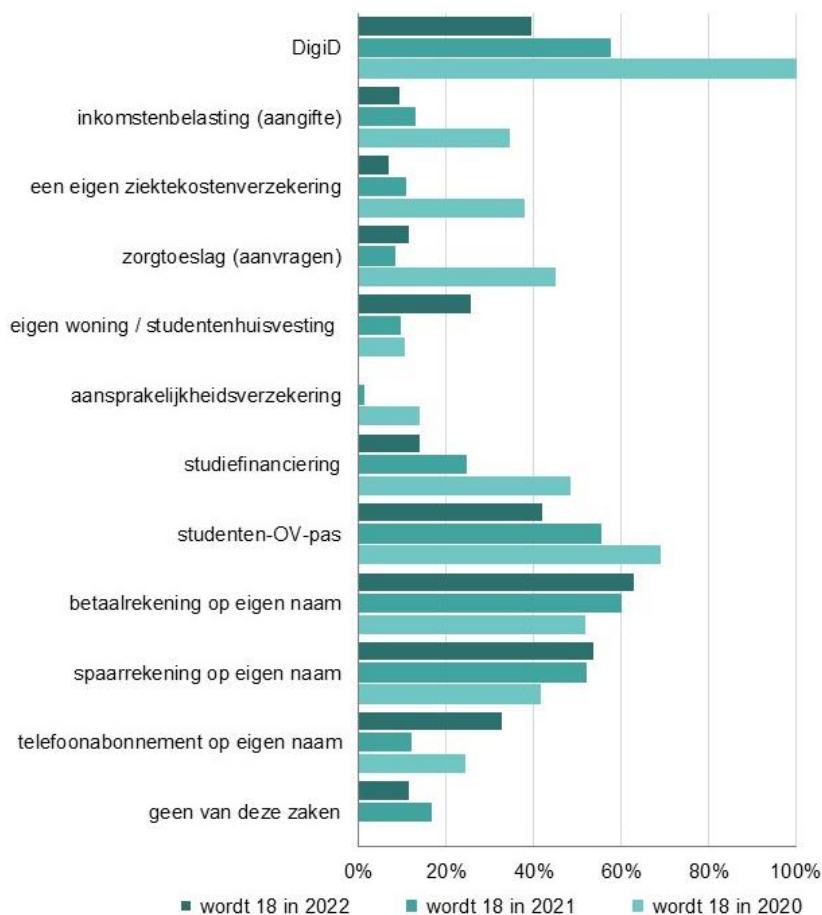


figuur 2-8 zijn jongeren van 16 of 17 jaar zich bewust van verantwoordelijkheden die ingaan bij de 18^{de} verjaardag? naar het jaar van de 18^{de} verjaardag. (in procenten, $n_{2022} = 43$, $n_{2021} = 85$, $n_{2020} = 29$).

aspecten van de eigen financiële verantwoordelijkheid

Figuur 2-9 toont in welke aspecten de jongeren zich hebben verdiept, of welke zij al voor zichzelf hebben geregeld. De figuur laat zien dat de drie leeftijdsgroepen ongeveer gelijk scoren bij enkele praktische zaken die ook al vóór de 18^{de} verjaardag kunnen worden geregeld (met name bankzaken). In de meeste andere aspecten (zoals belasting, verzekering, zorgtoeslag) hebben de twee jongste leeftijdsgroepen zich nog nauwelijks verdiept.

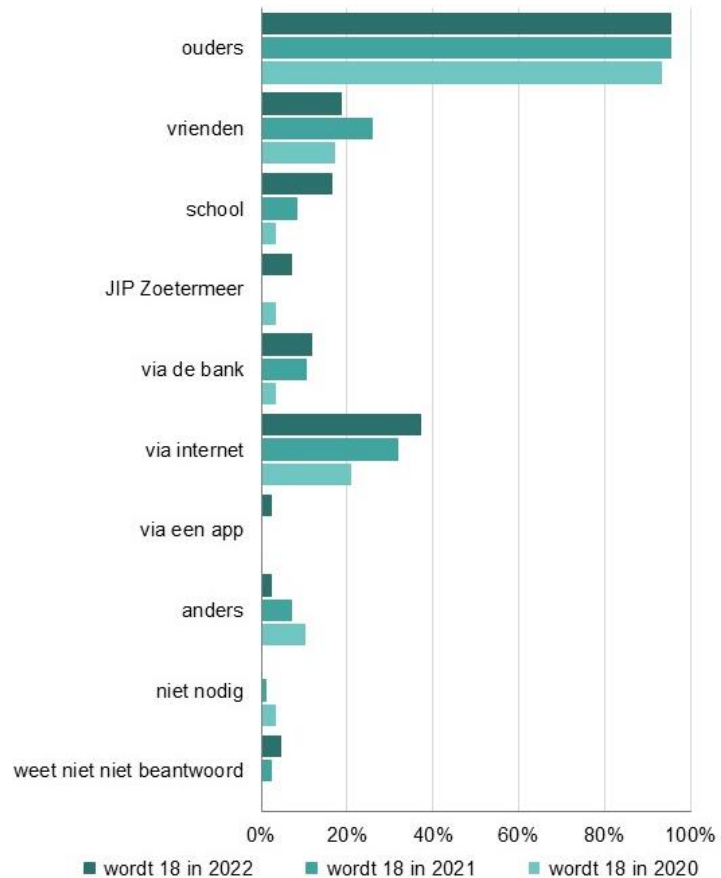
Uiteraard geldt als kanttekening bij deze figuur dat het - zeker bij de oudste categorie - gaat om weinig respondenten, wat de uitkomsten minder betrouwbaar maakt.



figuur 2-9 zaken waar jongeren van 16 of 17 jaar zich in hebben verdiept, naar het jaar van de 18^{de} verjaardag (in procenten, n₂₀₂₂ = 43, n₂₀₂₁ = 85, n₂₀₂₀ = 29, meer antwoorden per respondent mogelijk).

waarheen met hulp- of informatie vragen?

Op de vraag bij wie zij hulp of informatie vragen over de financiële zaken waar zij vanaf hun 18de mee te maken krijgen antwoorden de respondenten uit de drie leeftijdsgroepen zeer vergelijkbaar (zie figuur 2-10). Ouders zijn de belangrijkste bron van informatie voor zo'n 95% van de respondenten, op grote afstand gevolgd door internet en vrienden.



figuur 2-10 waar of bij wie jongeren van 16 of 17 jaar hulp of (verdere) informatie gaan vragen over de financiële zaken waar zij vanaf hun 18de mee te maken krijgen, naar het jaar van de 18^{de} verjaardag (in procenten, $n_{2022} = 43$, $n_{2021} = 85$, $n_{2020} = 29$, meer antwoorden per respondent mogelijk).

online informatie voor wie bijna 18 wordt

Er zijn verschillende initiatieven om jongeren online met informatie te ondersteunen wanneer zij (bijna) 18 worden. Gevraagd is naar de bekendheid en het gebruik van twee initiatieven die voor Zoetermeerse jongeren van belang kunnen zijn:

- Het *Geldplan bijna 18*, een door *Startpunt Geldzaken* ontwikkeld internet-hulpmiddel.¹
- *Regel je shit*, een checklist van het JIP, specifiek voor Zoetermeerse jongeren.

De bekendheid van beide initiatieven is nog gering. Het *Geldplan bijna 18* is bekend bij vier respondenten van 16 of 17 jaar; dat is 2,5% van het totaal. Geen van deze vier heeft de website geraadpleegd. De checklist *Regel je shit* is iets bekender: bij 21 respondenten van 16 of 17 jaar; dat is 13% van het totaal. Van deze 21 respondenten hebben er zeven de checklist bekeken, en deze respondenten zijn redelijk positief in hun oordeel daarover: drie van hen zeggen véél aan de informatie op *Regel je shit* te hebben gehad, vier van hen een beetje.

¹ Het Startpunt Geldzaken is een samenwerkingsverband van het NIBUD, de Vereniging Eigen Huis, beleggersvereniging VEB en de Stichting ter certificatie van financiële planners FFP.

3

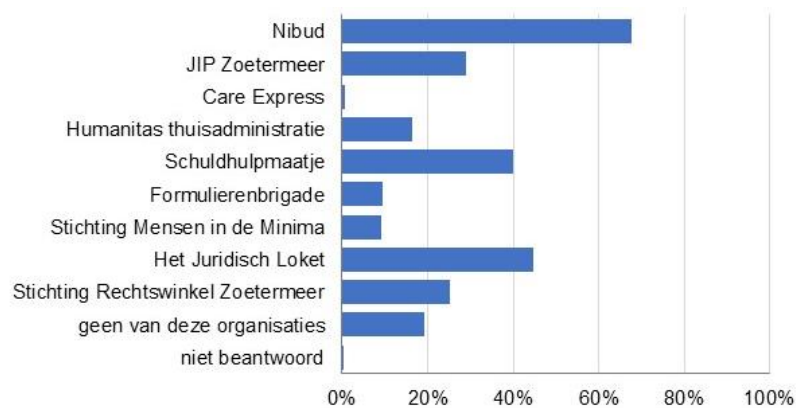
RESULTATEN (onderzoek 18 jaar en ouder)

3.1 bekendheid van organisaties en regelingen

organisaties

Figuur 3-1 toont de bekendheid onder respondenten van 18 jaar en ouder, van organisaties (zowel Zoetermeerse als landelijke) die kunnen helpen bij geldzaken. Het landelijk opererende Nibud is met 68% veruit het bekendste. Ook SchuldHulpMaatje (een vrijwilligersinitiatief van de Nederlandse kerken, met een Zoetermeerse afdeling) en het Juridisch Loket zijn, met 40%, respectievelijk 45%, redelijk goed bekend. De uitkomsten zijn in grote trekken gelijk aan die uit 2018, toen dezelfde vraag in de stadspelling was opgenomen.

Het verschil met de bekendheid onder jongeren van deze organisaties is tamelijk groot (zie figuur 2-6 op p.14). Alleen het JIP scoort bij de jongeren (16 t/m 23 jaar) vergelijkbaar mét, of iets hoger dan bij de 18-plussers.



figuur 3-1 bekendheid van organisaties die kunnen helpen bij geldzaken (in procenten, n = 1.092, meer antwoorden mogelijk)

regelingen

Figuur 3-2 toont de bekendheid van regelingen voor inwoners die moeite hebben met rondkomen. De Zoetermeerpas, die korting geeft op sportieve, leerzame en culturele activiteiten, is met 75% het meest bekend. Ook schuldhulpverlening (het via de gemeente geregelde 'minnelijk schuldentract', met vrijwillige medewerking van schuldeisers) en bijzondere bijstand zijn begrippen die meer dan 50% kent.



figuur 3-2 bekendheid van regelingen voor inwoners die moeite hebben met rondkomen (in procenten, n = 1.092, meer antwoorden mogelijk)

Ook voor de regelingen voor mensen die moeite hebben met rondkomen geldt dat de beantwoording over het geheel genomen geen grote verschillen vertoont met de beantwoording door eenzelfde respondentgroep in 2018. Van enkele regelingen is de bekendheid in 2020 iets groter dan in 2018. Zo nam de bekendheid van de individuele inkomens toeslag toe met 4 procentpunten tot 19%. De bekendheid van schuldhulpverlening nam met bijna 8 procentpunten toe tot 64%.

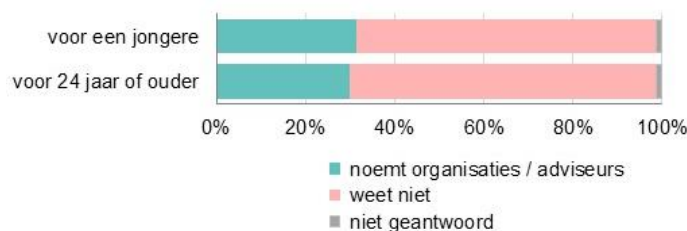
3.2 financiële problemen

Net als aan de jongeren van 16 t/m 23 jaar is in het deelonderzoek onder 18+'ers gevraagd wie of welke organisatie zij aan een bekende (met financiële problemen, bijvoorbeeld schulden of een betalingsachterstand) zouden aanraden voor hulp of advies.

Bij de 18+'ers wordt onderscheid gemaakt tussen advies aan jongeren tot 24 jaar en advies aan personen van 24 jaar en ouder.

32% noemt organisaties of adviseurs voor jongeren (tot 24 jaar);

30% noemt organisaties of adviseurs voor oudere personen (vanaf 24 jaar).



figuur 3-3 kan men aan een jongere (tot 24 jaar), respectievelijk aan iemand van 24 jaar of ouder een organisatie of adviseur aanraden, in geval van financiële problemen? (in procenten, $n = 1.092$)

In bijlage VII-1 (p.47) staan de suggesties die respondenten van 18 jaar en ouder doen wanneer het gaat over hulp of advies op financieel gebied, aan jongeren tot 24 jaar.

Veruit het meest worden het JIP en schuldhulpverlening door de gemeente genoemd: beide ruim 100 keer, vaak in combinatie met andere organisaties. Andere instellingen en initiatieven die veel worden genoemd (d.w.z. enkele tientallen keren) zijn: de gemeente (rol meestal niet verder gespecificeerd), SchuldHulpMaatje en het Nibud.

In bijlage VII-2 (p.48) staan de suggesties die men doet wanneer het gaat over hulp of advies aan personen van boven de 24 jaar.

Ook hier wordt schuldhulpverlening door de gemeente veel genoemd (zo'n 100 keer), gevolgd door SchuldHulpMaatje en het Nibud (beide enkele tientallen keren).

BIJLAGE I bevolking, steekproeven en respons

algemeen

Binnen het deelonderzoek omgaan met geld zijn drie steekproeven / respons-groepen te onderscheiden.

- De vragen voor jongeren zijn opgenomen in *vragenlijst B* van de Stadspeiling. Voor de leeftijdsklasse 16 en 17 jaar is een steekproef van ruim 1.000 personen getrokken. De respons bedraagt 157 personen (15,4%).
- Voor de leeftijdsklasse 18 t/m 23 jaar (die eveneens de vragen in *vragenlijst B* van de stadspeiling moesten beantwoorden) is gebruik gemaakt van één van de drie reguliere steekproeven (van ca. 4.020 personen) uit de Zoetermeeders van 18 jaar en ouder. De feitelijke steekproef in deze leeftijdsgroep bedraagt daardoor 562 personen. De respons bedraagt 76 personen (13,5%).
- De vragen voor volwassenen (18+) zijn opgenomen in vragenlijst C van de stadspeiling. Voor deze groep is een steekproef van ca. 4.020 personen getrokken. De respons bedraagt 1.092 personen (27,2%).

Zoetermeeders van 16 en 17 jaar

In tabel I-1 worden de populatie van Zoetermeeders van 16 en 17 jaar oud, de steekproef onder 16- en 17-jarigen en de bruikbare respons bij deze leeftijdsgroep onderling vergeleken aan de hand van de kenmerken *seks* en *leeftijd*.

Wanneer de percentages in de respons worden vergeleken met de populatie valt op dat mannen met enkele procentpunten ondervertegenwoordigd zijn ten opzichte van de bevolking. Hiervoor is niet gecorrigeerd.

tabel I-1 *Zoetermeerse bevolking (16 en 17 jaar), steekproef en respons, naar seks (voor zover bekend) en leeftijd, in procenten van de populatie / steekproef / respons*

leeftijd	seks	bevolking op 01-01-2020	steekproef	respons
16 jaar	man	24,6	25,9	23,2
	vrouw	24,8	23,7	31,1
	totaal	49,5	49,6	54,3
17 jaar	man	25,8	25,6	17,9
	vrouw	24,7	24,8	27,8
	totaal	50,5	50,4	45,7
16 en 17 jaar	man	49,5	51,5	41,1
	vrouw	50,5	48,5	58,9
totaal	=100%	2.982	1.020	151

Zoetermeeders van 18 t/m 23 jaar

In tabel I-2 worden de populatie van Zoetermeeders van 18 t/m 23 jaar, de steekproef onder 18 t/m 23-jarigen en de bruikbare respons bij deze leeftijdsgroep in deelonderzoek B onderling vergeleken aan de hand van het kenmerk *seks*. Gezien de beperkte omvang van de respons is het niet zinvol deze groep verder naar leeftijd onder te verdelen.

Ook hier valt op dat het aandeel mannen in de respons lager is dan hun aandeel in de populatie. Ook hiervoor is niet gecorrigeerd.

tabel I-2 Zoetermeerse bevolking (18 t/m 23 jaar), steekproef en respons, naar sekse (voor zover bekend), in procenten van de populatie / steekproef / respons

leeftijd	sekse	bevolking op 01-01-2020	steekproef	respons
18 t/m 23 jaar	man	52,0	52,7	44,1
	vrouw	48,0	47,3	55,9
totaal	=100%	8.485	562	68

Zoetermeeders van 18 jaar en ouder

In de tabel 1-3 worden de Zoetermeerse bevolking van 18 jaar en ouder, de steekproef en de bruikbare respons van deelonderzoek C vergeleken aan de hand van de kenmerken *sekse* en *leeftijd*.

In de tabel worden dezelfde leeftijdsgrenzen gehanteerd als in de stratificatie van de steekproef. De stratificatie wordt in §1.3 (p.7) toegelicht. Respondenten voor wie de sekse niet bekend is (of die bij de vraag naar sekse hebben geantwoord: "anders / wil dat niet zeggen") zijn buiten de berekening gelaten.

tabel I-3 Zoetermeerse bevolking (18+), steekproef en respons, naar sekse (voor zover bekend) en leeftijd in klassen, in procenten van de populatie / steekproef / respons

leeftijd	sekse	bevolking 18+ op 01-01-2020	steekproef	respons ongewogen	respons na herweging
18 t/m 34 jaar	man	12,9	19,3	8,3	3,2
	vrouw	12,8	20,2	13,1	5,1
	totaal	25,7	39,6	21,4	8,3
35 t/m 49 jaar	man	11,3	13,6	12,6	7,9
	vrouw	12,1	13,6	13,9	8,8
	totaal	23,4	27,2	26,6	16,7
50 t/m 59 jaar	man	8,5	6,5	7,6	9,3
	vrouw	9,3	7,0	8,4	10,4
	totaal	17,8	13,4	16,0	19,7
60 t/m 74 jaar	man	11,8	6,5	12,7	21,1
	vrouw	12,4	6,8	12,3	20,3
	totaal	24,2	13,3	25,0	41,5
75 jaar en ouder	man	3,8	3,0	6,0	7,5
	vrouw	5,2	3,5	5,1	6,3
	totaal	9,0	6,5	11,0	13,8
alle leeftijden	man	48,2	48,9	47,2	49,1
	vrouw	51,8	51,1	52,8	50,9
totaal	=100%	99.825	4.018	1.069	

Binnen de Zoetermeerse bevolking van 18 jaar en ouder zijn vrouwen licht in de meerderheid. Dat geldt ook voor de afzonderlijke leeftijdsklassen, met uitzondering van de 18- t/m 34 -jarigen, waarbinnen mannen licht in de meerderheid zijn.

steekproef, stratificatie

De steekproef is *binnen* de onderscheiden leeftijdscategorieën aselekt getrokken. *Tussen* leeftijdscategorieën zijn er echter verschillen. De kans voor iemand uit de jongste groep om in de steekproef te vallen is bijvoorbeeld veel groter dan de kans voor iemand in de leeftijd tussen de 60 en 75 jaar. De steekproefomvang per leeftijdsgroep is vastgesteld op basis van de ervaring uit voorgaande jaren. Hiermee werd beoogd een meer evenwichtige respons - waar het leeftijd betreft - te bewerkstelligen. Daarbij is ook de verwachte absolute respons in het oog gehouden. Die mocht per leeftijdscategorie niet te klein worden.

respons (ongewogen)

Bij 1.069 van de 1.092 respondenten op deze vragenlijst is zowel de leeftijd als de sekse (anders dan: *anders / wil dat niet zeggen*) bekend. Vergelijking met de bevolkingsomvang op 1 januari 2020 laat zien dat de stratificatie goed, zij het niet feilloos heeft gewerkt. De percentages per respondentgroep komen als regel redelijk in de buurt van de bevolkingspercentages. Uitzondering vormen de mannen in de jongste categorie (18 t/m 34 jaar), die, met 8,3% nog steeds enigszins ondervertegenwoordigd zijn ten opzichte van de populatie.

BIJLAGE II betrouwbaarheid en nauwkeurigheid

Betrouwbaarheidsintervallen

De in dit verslag opgenomen uitkomsten hebben betrekking op de respons van het onderzoek onder jongeren (16 t/m 23 jaar), of op de respons van het onderzoek onder 18+'ers. Het kan daarbij gaan om de totale respons, of om een deel ervan. Op basis daarvan kunnen over de 'werkelijkheid' alleen uitspraken worden gedaan in de vorm van schattingen.

Dit kan met puntschattingen en met intervallschattingen. Bij een puntschatting, dat wil zeggen een schatting in de vorm van één getal, ligt het voor de hand om, als benadering van de werkelijkheid, de uitkomst uit de enquête te nemen. Wanneer in de respons onder 18+'ers bijvoorbeeld 40% een bepaald gedrag vertoont, wordt dan aangenomen dat dit ook in de 18+-populatie 40% zal zijn.

Een dergelijke puntschatting van een percentage zal bijna altijd in meer of mindere mate van de werkelijkheid afwijken.

De kans op een verkeerde schatting kan men aanzienlijk reduceren door de werkelijkheid te schatten in de vorm van intervallen (intervallschattingen). Het is daarbij, met behulp van statistische formules, mogelijk de grootte van een interval zodanig rond de enquête-uitkomst te kiezen dat met een bepaalde betrouwbaarheid, uitgedrukt in procenten, kan worden aangenomen dat de werkelijke waarde zich binnen dat interval bevindt.

In tabel II-1 is voor verschillende aantallen respondenten en voor verschillende percentages in de respons weergegeven wat de nauwkeurigheidsmarges zijn. Het gaat daarbij om de marges bij 95% betrouwbaarheid. Dit betekent dat als de steekproeftrekking en het onderzoek vele malen zou worden herhaald, het berekende nauwkeurigheidinterval in minstens 95 van de 100 gevallen de werkelijke waarde zou bevatten.

Dik gedrukt in de tabel staan de waarden voor de drie onderscheiden responsaantallen:

respondenten van 18 jaar en ouder (1.092 respondenten);
 respondenten van 16- en 17 jaar oud (157 respondenten);
 respondenten van 18 jaar oud (76 respondenten).

voorbeelden ter verduidelijking van de tabel:

- Stel dat 30% van alle 1.092 respondenten in het onderzoek onder 18+'ers opvatting A aanhangt. In werkelijkheid (d.w.z.: in de totale populatie van Zoetermeeders van 18 jaar en ouder, die tot respons bereid zijn) zal dit percentage dan met 95% zekerheid liggen tussen $(30 - 2,7 =) 27,3\%$ en $(30 + 2,7 =) 32,7\%$.
- Bij de (157) 16- en 17-jarigen ligt dit interval met 95% zekerheid tussen 22,8% en 37,2%.
- Bij de (76) 18 t/m 23-jarigen ligt dit interval met 95% zekerheid tussen 19,7% en 40,3%.

tabel II-1 *procentpunten waarmee de werkelijke percentages, uit de populatie, maximaal kunnen afwijken van die in de respons (betrouwbaarheidsinterval van 95%).*

		percentages in de respons				
		10% of 90%	20% of 80%	30% of 70%	40% of 60%	50%
aantal	50	8,3	11,1	12,7	13,6	13,9
respon-	76	6,7	9,0	10,3	11,0	11,2
denten	100	5,9	7,8	9,0	9,6	9,8
	157	4,7	6,3	7,2	7,7	7,8
	200	4,2	5,5	6,4	6,8	6,9
	300	3,4	4,5	5,2	5,5	5,7
	400	2,9	3,9	4,5	4,8	4,9
	500	2,6	3,5	4,0	4,3	4,4
	600	2,4	3,2	3,7	3,9	4,0
	700	2,2	3,0	3,4	3,6	3,7
	800	2,0	2,8	3,2	3,4	3,5
	886	2,0	2,6	3,0	3,2	3,3
	900	2,0	2,6	3,0	3,2	3,3
	1.000	1,9	2,5	2,8	3,0	3,1
	1.092	1,8	2,4	2,7	2,9	3,0

BIJLAGE III vragenlijst jongeren (16 t/m 23 jaar)

OMGAAN MET GELD

34. Op een goede manier (leren) omgaan met geld is voor veel mensen, jong en oud, geen eenvoudige opgave.

Van wie / op welke manier heb je het meest geleerd over omgaan met geld?

LET OP: je kunt maximaal twee antwoorden geven.

- van mijn ouders
- van mijn vrienden
- via mijn school
- via JIP Zoetermeer
- via de bank
- via internet
- via een app
- anders, namelijk:

- van niemand
- dat weet ik niet meer

35. **Vind je dat je voldoende geïnformeerd bent over geldzaken?**

- 1. ja → ga naar vraag 37
- 2. min of meer
- 3. nee
- 4. weet niet → ga naar vraag 37

36. **Over welke geldzaken zou je meer informatie willen hebben?**

37. **Wat zijn op dit moment je bronnen van inkomsten?**

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- mijn ouders / verzorgers geven me een vast bedrag (bijvoorbeeld kledinggeld)
- werk als uitzendkracht of via een flexibel contract
- baan in loondienst (tot 20 uur per week)
- baan in loondienst (20 uur per week of meer)
- eigen bedrijf / ZZP'er
- stagevergoeding
- studiefinanciering
- uitkering
- anders, namelijk:

- geen

38. Welke situatie is van toepassing?

- 1. ik ben 18 jaar of ouder → ga naar vraag 46
- 2. ik word later dit jaar 18
- 3. ik word 18 jaar in 2021
- 4. ik word 18 jaar in 2022

39. Op je 18^{de} verjaardag krijg je een aantal nieuwe verantwoordelijkheden. Sommige zaken zijn echt vereist als je 18 wordt, andere kunnen zinvol zijn om je in te verdiepen.

Was je je al bewust van die verandering?

- 1. ja, daar denk ik wel over na
- 2. ja, maar ik houd me er niet zo mee bezig
- 3. nee, dat wist ik nog niet

40. In welke van de onderstaande zaken heb je je al verdiept (of misschien heb je ze al geregeld)?

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- DigiD
- inkomstenbelasting (aangifte)
- een eigen ziektekostenverzekering
- zorgtoeslag (aanvragen)
- eigen woning / studentenhuisvesting (inschrijven)
- een eigen aansprakelijkheidsverzekering
- studiefinanciering
- studenten-OV-pas
- betaalrekening op eigen naam
- spaarrekening op eigen naam
- telefoonabonnement op eigen naam
- geen van deze zaken

41. Waar of bij wie ga je hulp of (verdere) informatie vragen wanneer het gaat over de financiële zaken waar je vanaf je 18^{de} mee te maken krijgt?

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- mijn ouders
- mijn vrienden
- mijn school
- JIP Zoetermeer
- via de bank
- via internet
- via een app
- anders, namelijk:

- niet nodig
- weet niet

42. Ken je het *Geldplan bijna 18* van de website *Startpuntgeldzaken.nl*?

1. ja, ik heb de website geraadpleegd
2. ja, ik weet dat die website er is → ga naar vraag 44
3. nee → ga naar vraag 44

43. Heb je veel aan de informatie op deze website gehad?

1. ja, heel veel
2. ja, een beetje
3. nee

44. Ken je de checklist *regel je shit* van het JIP Zoetermeer?

1. ja, ik heb de checklist bekeken
2. ja, ik weet dat die checklist er is → ga naar vraag 46
3. nee → ga naar vraag 46

45. Heb je veel aan de informatie op deze checklist gehad?

1. ja, heel veel
2. ja, een beetje
3. nee

46. Stel: één van je vrienden heeft financiële problemen, bijvoorbeeld door schulden of een betalingsachterstand. Dan zijn er verschillende instanties waar hij of zij terecht kan met vragen over geld.**Wie of welke organisatie zou je hem of haar aanraden voor hulp of advies?**

1. ik zou de volgende organisatie(s) of adviseur(s) aanraden:

2. weet niet

47. Met welke van de volgende zaken heb je zelf in de afgelopen twaalf maanden wel eens te maken gehad?

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- rood staan
- een schuld aan familie of een kennis niet op tijd kunnen terugbetalen
- een betalingsachterstand voor mijn telefoonabonnement of een dure aankoop
- een huurachterstand
- niet kunnen meedoen (bijvoorbeeld met uitgaan of met een vakantie)
- moeilijk kunnen rondkomen
- studieschuld
- met geen van deze zaken
- dat wil ik niet zeggen

48. Gebruik je een app om grip te houden of krijgen op je geldzaken?

1. ja, namelijk:

2. nee

49. Van welke van de volgende organisaties die kunnen helpen bij geldzaken had je voor deze enquête wel eens gehoord?

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- Nibud
- JIP Zoetermeer
- Care Express
- Humanitas thuisadministratie
- Schuldhulpmaatje
- Formulierenbrigade
- Stichting Mensen in de Minima
- Het Juridisch Loket
- Stichting Rechtswinkel Zoetermeer
- geen van deze organisaties

50. De gemeente Zoetermeer heeft verschillende regelingen voor inwoners die moeite hebben met rondkomen.

Van welke van de volgende regelingen heb je wel eens gehoord?

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- Bijzondere bijstand
- Individuele studietoeslag
- ZoetermeerPas
- Stichting Leergeld
- Schuldhulpverlening
- geen van deze regelingen

51. Welke situatie is van toepassing?

- 1. Ik ben 18 jaar of ouder → ga door met het volgende onderwerp (wonen)
- 2. Ik ben 16 of 17 jaar → ga naar vraag 131 (laatste pagina)

PERSOONLIJKE GEGEVENS

131. Bent u een man of een vrouw?

- 1. man
- 2. vrouw
- 3. anders / dat wil ik niet zeggen

132. Wat is uw postcode?

Hartelijk dank voor het invullen!

BIJLAGE IV vragenlijst 18 jaar en ouder

OMGAAN MET GELD

Op een goede manier (leren) omgaan met geld is voor veel mensen, jong en oud, geen eenvoudige opgave.

118. Van welke van de volgende organisaties die kunnen helpen bij geldzaken heeft u wel eens gehoord?

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- Nibud
- JIP Zoetermeer
- Care Express
- Humanitas thuisadministratie
- Schuldhulpmaatje
- Formulierenbrigade
- Stichting Mensen in de Minima
- Het Juridisch Loket
- Stichting Rechtswinkel Zoetermeer
- geen van deze organisaties

119. De gemeente Zoetermeer heeft verschillende regelingen voor inwoners die moeite hebben met rondkomen.

Van welke van de volgende regelingen heeft u wel eens gehoord?

LET OP: meer antwoorden mogelijk.

- Bijzondere bijstand
- Collectieve ziektekostenverzekering voor mensen met een laag inkomen
- Individuele inkomenstoelage
- Individuele studietoelage
- ZoetermeerPas
- Kindpakket
- Kwijtschelding van gemeentelijke belastingen
- Schuldhulpverlening
- geen van deze regelingen

120a Stel: in uw omgeving heeft een jongere (tot 24 jaar) financiële problemen, bijvoorbeeld door schulden of een betalingsachterstand.

Wie of welke organisatie zou u deze jongere aanraden voor hulp of advies?

1. ik zou de volgende organisatie(s) of adviseur(s) aanraden:

2. weet niet

b. Wie of welke organisatie zou u een ouder persoon (24 jaar of ouder) aanraden voor hulp of advies?

1. ik zou de volgende organisatie(s) of adviseur(s) aanraden:

2. weet niet

PERSOONLIJKE GEGEVENS

126. Bent u een man of een vrouw?

- 1. man
- 2. vrouw
- 3. anders / dat wil ik niet zeggen

127. Wat is uw leeftijd?

jaar

128. Wat is uw hoogste voltooid opleiding?

- 1. geen
- 2. basisschool, lagere school
- voortgezet onderwijs, namelijk:*
- 3. praktijkonderwijs
- 4. vmbo-basis, -kader, -gl of vergelijkbaar (lts, lhno, leao)
- 5. vmbo-tl, mavo, mulo of vergelijkbaar
- 6. havo, mms of vergelijkbaar
- 7. vwo, hbs of vergelijkbaar

vervolgonderwijs, namelijk:

- 8. mbo (niveau 1)
- 9. mbo (niveau 2, 3, 4)
- 10. hbo
- 11. wetenschappelijk onderwijs
- 12. anders, namelijk:

- 13. weet niet

129. Waaruit bestaat het huishouden waartoe u behoort?

- 1. alleenstaande → ga naar vraag 132
- 2. twee partners, zonder kind(eren) → ga naar vraag 132
- 3. twee partners, met kind(eren)
- 4. éénoudergezin (= een volwassene met kind(eren))
- 5. anders, namelijk:

- 6. weet niet

130. Wat is uw plaats in het huishouden?

- 1. één van de twee partners
- 2. hoofd van het eenoudergezin
- 3. kind
- 4. anders, namelijk:

- 5. weet niet

131. Uit hoeveel personen bestaat uw huishouden (uzelf meegerekend)?

personen

132. Wat is uw postcode?

Hartelijk dank voor het invullen!

BIJLAGE V rechte tellingen - jongeren (16 t/m 23 jaar)

tabel V-1 van wie / op welke manier hebben jongeren het meest geleerd over omgaan met geld? (vraag 34, maximaal twee antwoorden per respondent)

	leeftijd	16 of 17 jaar	18 t/m 23 jaar
van de eigen ouders	aantal	147	66
	procent	93,6	86,8
van vrienden	aantal	20	10
	procent	12,7	13,2
via school	aantal	20	4
	procent	12,7	5,3
via de bank	aantal	1	5
	procent	0,6	6,6
via internet	aantal	16	7
	procent	10,2	9,2
via een app	aantal	1	2
	procent	0,6	2,6
anders *	aantal	18	7
	procent	11,5	9,2
van niemand	aantal	3	4
	procent	1,9	5,3
weet niet meer	aantal	2	2
	procent	1,3	2,6
totaal respondenten	aantal	157	76
	procent	100,0	100,0

* anders, namelijk (16 en 17 jaar)

- begeleider van jeugdformaat
- broer / zus (5 keer genoemd)
- door zelf geld uit te geven.
- Jia Ruan (= e-commerce goeroe)
- merken dat je af en toe in nood komt.
- online freelancing
- opa en/of oma (2 keer genoemd)
- uit mezelf en spelletjes
- van mijn oom en tante
- zelf (4 keer genoemd)

* anders, namelijk (18 t/m 23 jaar)

- eigen verantwoordelijkheid / eigen ervaringen / zelf (5 keer genoemd)
- hulpverleners
- partner

tabel V-2 vindt respondent dat zij / hij voldoende geïnformeerd is over geldzaken? (vraag 35)

	leeftijd	16 of 17 jaar	18 t/m 23 jaar
ja	aantal	80	38
	procent	51,0	50,0
min of meer *	aantal	51	26
	procent	32,5	34,2
nee *	aantal	21	10
	procent	13,4	13,2
weet niet	aantal	5	2
	procent	3,2	2,6
totaal	aantal	157	76
	procent	100,0	100,0

* *geldzaken waarover 16- en 17-jarigen meer informatie zouden willen hebben (vraag 36)*

- Belasting (3 keer genoemd).
- Belasting betalen of terugvragen.
- Belasting en dergelijke, als zestienjarige weet ik daar niets van ook al zal ik ermee te maken krijgen.
- Belasting en verzekeringen.
- Belasting, verzekeringen, etc. voor als ik 18 word.
- Belastingaangifte op school.
- Belastingzaken voor later.
- Belastingzaken en sparen voor later.
- Beleggen met geld.
- Hoe belasting werkt, en wat er verandert als je 18 wordt.
- Hoe dat later geregeld wordt met belasting en verzekeringen.
- Hoe het gaat als je 18+ bent.
- Hoe het gaat worden wanneer je 18 wordt.
- Hoe het later zou gaan met alle soorten financiële zaken.
- Hoe je facturen moet betalen en hoe je leningen aanvraagt etc.
- Hoe je goed investeert, hoe je je belasting betaalt en terug krijgt, Hoe je een budget maakt.
- Hoe je rekeningen moet betalen, wat me überhaupt te wachten staat als ik 18 word. Ik zou het heel erg waarderen als ons dat standaard op de middelbare school wordt geleerd want ik weet helemaal niet wat ik moet verwachten / wat het slimste is om te doen als ik bijvoorbeeld besluit om niet meer bij mijn ouders te wonen.
- Hoe moet je rente betalen? Een huis kopen? Hoe ga je met schulden om? Wat is een goed salaris? Hoe ga je het best met geld om in je studietijd?
- Hypotheek, belasting, eigenlijk alles wat je als volwassene moet weten. Het enige wat je wordt aangeleerd is: wees voorzichtig met je geld en probeer wat te sparen. niet hoe je echt je geldzaken op orde kan hebben.
- Ik zou wat meer informatie willen over hoe je zelfstandigheid krijgt in zelfstandig bankieren.
- Internetbankieren.
- Je eigen rekening vanaf 18 jaar.
- Leningen en rekeningen die je later krijgt als je volwassene bent.
- Niet dat ik nu weet.
- Omgaan met geld zou beter uitgelegd moeten worden aan jongeren. Die leren er nu niks over. Eigenlijk zou er op school ook tijd aan besteed moeten worden.
- Op school leren we tegenwoordig dat de mitochondriën het powerhouse van de cel is en dat lava boven de grond en magma onder de grond is maar wat misschien wel handig is om aan te leren is hoe men zijn belastingen moet doen of een hypotheek afsluit.
- Over belastingen en dat soort dingen die belangrijk zijn voor als ik 18 word of op mezelf ga wonen.
- Over belastingen zodra ik 18 word.
- Over belastingen, aangiftes, premies, verzekeringen, pensioen.
- Over bijvoorbeeld de zorgkosten die moet betalen als je 18 bent.
- Over het betalen van belastingen wat ik over 2 jaar moet doen!
- Over hoe een creditcard werkt, hoe je goed geld spaart, hoe lenen nou precies werkt en hoe je in iets investeert.
- Over hoe het nou zit als je gaat werken met belasting enz.
- Over hoe je dingen moet gaan betalen als je 18+ bent. je weet niet hoe het werkt met zorg, en met eenmaal je huis betalen enzovoort. dat wordt ook niet geleerd op school, en dat vind ik uitermate dom.
- Over leningen en hypotheek want ik heb geen flauw idee hoe dat werkt.
- Over verzekeringen en premies maar ook over dingen zoals zorgtoeslag.
- Over verzekeringen.
- Over waar je recht op hebt als je een bijbaantje hebt.
- Over wat je allemaal moet betalen als je 18 word.
- Sparen (2 keer genoemd).
- Sparen en overzicht maken op m'n vaste lasten.
- Sparen en uitgaven bijhouden, misschien ook waar je het best prioriteiten kan stellen.
- Studiefinanciering.
- Studiefinanciering en een beeld van de gemiddelde maandelijkse inkomsten en uitgaven van een student.
- Taxering.
- Toekomstige kosten.
- Verdiensten.
- Verzekering wanneer je 18 wordt.
- Verzekering, huisvesting.
- Verzekeringen.
- Welke bijstand van de gemeente kan ik vragen.
- Welke dingen er allemaal bij komen als je 18 word.
- Zorgverzekering, studie.

* geldzaken waarover 18- t/m 23-jarigen meer informatie zouden willen hebben (vraag 36)

- Algemene dingen zoals omgaan met geld en leningen en hypotheke.
- Alles gerelateerd aan de overheid is vrij vaag, maar door te googelen kom je er meestal wel uit.
- Belasting, wat je in de toekomst kan verwachten qua kosten.
- Belasting (-onthefingen), investeren, hypotheek.
- Belasting / bankzaken.
- Belastingaangifte, hypotheke, basiskennis die ook niet op middelbare scholen wordt aangeleerd.
- Belastingen.
- Hypotheken, lenen en vooral sparen voor een huis.
- Ik kan me niet herinneren dat ik überhaupt informatie over geldzaken heb gekregen vanuit de gemeente
- Ik zou graag op jongere leeftijd meer geïnformeerd willen worden zoals 17. Voor bepaalde zaken die na je 18de gebeuren, zodat je voorbereid bent. bijvoorbeeld belasting, toeslagen en studiefinanciering.
- Ja: over verzekeringen, studiefinanciering, toeslag en dat soort dingen.
- Kosten die horen bij op jezelf wonen.
- Leningen.
- Maandelijks lasten beheren.
- Over belasting betalen en belastingaangifte wanneer je 18 wordt.
- Over hoe belasting(aangifte) werkt. Op welke toeslagen je recht hebt.
- Over reguleren van uitgaven voor jongeren.
- Sparen voor later, studeren, het kopen van een huis, huren of zorg.
- Sparen, lenen en hypotheke.
- Uitgeven van geld op jonge leeftijd.
- Verzekering en wat ik nog kan krijgen.
- Verzekeringen.
- Waar je allemaal recht op hebt.
- Wat er gebeurt als je te veel uitgeeft aan de verkeerde dingen zoals eten, kleren etc.
- Wat je allemaal qua belastingen hebt als je uit huis gaat en/of 18 jaar wordt.
- Woonlasten.

tabel V-3 actuele bronnen van inkomsten (vraag 37 - meer antwoorden per respondent mogelijk)

		leeftijd 16 of 17 jaar	18 t/m 23 jaar
ouders / verzorgers geven een vast bedrag (bijvoorbeeld kleedgeld)	aantal	128	32
	procent	81,5	42,1
werk als uitzendkracht of via een flexibel contract	aantal	27	16
	procent	17,2	21,1
baan in loondienst (tot 20 uur per week)	aantal	57	27
	procent	36,3	35,5
baan in loondienst (20 uur per week of meer)	aantal	4	13
	procent	2,5	17,1
eigen bedrijf / ZZP'er	aantal	4	2
	procent	2,5	2,6
stagevergoeding	aantal	7	2
	procent	4,5	2,6
studiefinanciering	aantal	6	27
	procent	3,8	35,5
uitkering	aantal	1	-
	procent	0,6	-
anders	aantal	17	2
	procent	10,8	2,6
geen	aantal	5	-
	procent	3,2	-
niet beantwoord	aantal	-	1
	procent	-	1,3
totaal respondenten	aantal	157	76
	procent	100,0	100,0

tabel V-4 *zijn jongeren (16 of 17 jaar) zich bewust van nieuwe verantwoordelijkheden die ingaan bij hun 18^{de} verjaardag? (vraag 39)*

	aantal	procent
ja, denkt daar wel over na	67	42,7
ja, maar houdt zich er niet zo mee bezig	78	49,7
nee, wist dat nog niet	12	7,6
totaal (16 of 17 jaar)	157	100,0

voor een uitsplitsing naar leeftijd: zie tabel VIII-1 (p.51)

tabel V-5 *zaken waar jongeren (16 of 17 jaar) zich in hebben verdiept (vraag 40)*

	aantal	procent
DigiD	95	60,5
inkomstenbelasting (aangifte)	25	15,9
een eigen ziektekostenverzekering	23	14,6
zorgtoeslag (aanvragen)	25	15,9
eigen woning / studentenhuisvesting (inschrijven)	22	14,0
een eigen aansprakelijkheidsverzekering	5	3,2
studiefinanciering	41	26,1
studenten-OV-pas	85	54,1
betaalrekening op eigen naam	93	59,2
spaarrekening op eigen naam	79	50,3
telefoonabonnement op eigen naam	31	19,7
geen van deze zaken	19	12,1
totaal respondenten (16 of 17 jaar)	157	100,0

voor een uitsplitsing naar leeftijd: zie tabel VIII-2 (p. 51)

tabel V-6 *Waar of bij wie gaan jongeren van 16 of 17 jaar hulp of (verdere) informatie vragen wanneer het gaat over de financiële zaken waar zij vanaf hun 18de mee te maken krijgen? (vraag 41 - meer antwoorden mogelijk)*

	aantal	procent
Ouders	149	94,9%
Vrienden	35	22,3%
School	15	9,6%
JIP Zoetermeer	4	2,5%
Via de bank	15	9,6%
Via internet	49	31,2%
Via een app	1	0,6%
anders *	10	6,4%
niet nodig	2	1,3%
weet niet	2	1,3%
vraag niet beantwoord	2	1,3%
totaal respondenten (16 of 17 jaar)	157	100,0

voor een uitsplitsing naar leeftijd: zie tabel VIII-3 (p.52)

* andere bronnen van informatie:

- broer / zus (3 keer genoemd)
- Jia Ruan
- Stichting Jeugdformaat
- mijn oom
- opa en/of oma (4 keer genoemd)

tabel V-7 bekendheid onder jongeren van 16 of 17 jaar met het Geldplan bijna 18 van de website Startpuntgeldzaken.nl (vraag 42)

	aantal	procent
ja, heeft de website geraadpleegd	-	-
ja, weet dat de website er is	4	2,5
nee	151	96,2
niet geantwoord	2	1,3
totaal (16 of 17 jaar)	157	100,0

tabel V-8 jongeren van 16 of 17 jaar: veel aan de informatie op de website Startpuntgeldzaken.nl gehad? (vraag 43)

	aantal	procent
niet van toepassing (website niet geraadpleegd)	157	100,0

tabel V-9 bekendheid onder jongeren van 16 of 17 jaar met de checklist regel je shit van het JIP Zoetermeer (vraag 43)

	aantal	procent
ja, heeft de checklist bekeken	7	4,5
ja, weet dat de checklist er is	14	8,9
nee	134	85,4
niet geantwoord	2	1,3
totaal (16 of 17 jaar)	157	100,0

tabel V-10 jongeren van 16 of 17 jaar: veel aan de informatie in de checklist regel je shit gehad? (vraag 43)

	aantal	procent	procent (geldig)
ja, heel veel	3	1,9	42,9
ja, een beetje	4	2,5	57,1
nee	-	-	-
subtotaal (heeft de checklist bekeken)	7	4,5	100,0
niet van toepassing	150	95,5	
totaal (16 of 17 jaar)	157	100,0	

tabel V-11 noemt organisatie(s) of adviseur(s) om aan een vriend in financiële problemen aan te raden (vraag 46)

	leeftijd	16 of 17 jaar	18 t/m 23 jaar
noemt organisatie(s) of adviseur(s) *	aantal	20	13
	procent	12,7	17,1
weet niet	aantal	133	62
	procent	84,7	81,6
niet geantwoord	aantal	4	1
	procent	2,5	1,3
totaal	aantal	157	76
	procent	100,0	100,0

* aangeraden organisaties / adviseurs (door 16- en 17-jarigen)

- Bank (2 keer genoemd)
- Familie.
- Gemeente, JIP
- Google
- Ik zou naar de overheid gaan, of de gemeente
- Ik zou ze aanraden om vrienden en familie om hulp vragen. Dat scheelt een hoop rente. Als dit niet het geval is zou ik ze aanraden om de dingen goed op te zoeken

- Internet, JIP, ouders
- Je ouders en de gemeente.
- Jia Ruan
- JIP + ouders (2 keer genoemd)
- JIP (3 keer genoemd)
- Mijn moeder (ze werkt namelijk bij de ABN Amro).
- MIM (Stichting Mensen in de Minima)
- Ouders (2 keer genoemd)
- Piëzo.

* aangeraden organisaties / adviseurs (door 18- t/m 23 jarigen)

- Bank (3 keer genoemd)
- Ben er niet bekend mee
- Gemeente (2 keer genoemd)
- Google, om daar zelf op zoek te gaan
- JIP
- Jongerenpunt
Ouder, dan je gemeente of je bank.
- Ouders (2 keer genoemd)
- Schuldhulpverlening of eventueel JIP. En praten / overleggen met ouders of betrouwbare mensen in de omgeving, als mogelijk.

tabel V-12 met welke financiële zaken heeft men zelf te maken gehad in de afgelopen twaalf maanden? (vraag 47 - meer antwoorden mogelijk)

	leeftijd	16 of 17 jaar	18 t/m 23 jaar
rood staan	aantal	1	1
	procent	0,6	1,3
een schuld aan familie of een kennis niet op tijd kunnen terugbetalen	aantal	5	-
	procent	3,2	-
een betalingsachterstand voor een telefoon-abonnement of een dure aankoop	aantal	2	2
	procent	1,3	2,6
niet kunnen meedoen (bijvoorbeeld met uitgaan of met een vakantie)	aantal	22	11
	procent	14,0	14,5
moeilijk kunnen rondkomen	aantal	9	12
	procent	5,7	15,8
studieschuld	aantal	1	15
	procent	0,6	19,7
geen van deze zaken	aantal	125	40
	procent	79,6	52,6
wil dat niet zeggen	aantal	4	4
	procent	2,5	5,3
niet beantwoord	aantal	3	-
	procent	1,9	-
totaal respondenten	aantal	157	76
	procent	100,0	100,0

tabel V-13 gebruik van een app om grip te houden op geldzaken (vraag 48)

	leeftijd	16 of 17 jaar	18 t/m 23 jaar
noemt een app *	aantal	56	27
	procent	35,7	35,5
nee	aantal	97	47
	procent	61,8	61,8
niet geantwoord	aantal	4	2
	procent	2,5	2,6
totaal	aantal	157	76
	procent	100,0	100,0

** apps genoemd door 16- en 17-jarigen*

- Online bankieren, bank niet gespecificeerd (8 keer genoemd)
- ABN AMRO (4 keer genoemd)
- ASN bank (2 keer genoemd)
- ASN bank app + kasboek in Excel
- ING (24 keer genoemd)
- RABO (8 keer genoemd)
- SNS (2 keer genoemd)
- Een notitie-app om begrotingen te maken
- Gewoon de bank-app zodat ik kan zien hoeveel geld ik heb
- Gewoon de ING app, ik ben niet z'n uitgever.
- Ik heb de ING app en dan kan ik zien hoeveel geld ik heb en hoeveel ik kan uitgeven
- ING bankieren. Ik zet altijd een klein beetje geld opzij voor het geval ik echt niks meer heb en iets moet hebben!! Zo kom ik nooit in de problemen

** apps genoemd door 18- t/m 23-jarigen*

- Online bankieren, bank niet gespecificeerd (1 keer genoemd)
- ABN AMRO (1 keer genoemd)
- ABN AMRO GRIP-app (2 keer genoemd)
- ING (10 keer genoemd)
- RABO (2 keer genoemd)
- Ik heb de ING-app, hiermee houd ik in de gaten wat er op mijn rekening binnenkomt en af gaat
- MoneyPro.
- Soort van, gewoon mijn bank app waar mijn rekeningen op staan en ik altijd mijn saldo kan checken en makkelijk sparen

tabel V-14 van welke van de volgende organisaties die kunnen helpen bij geldzaken heeft men wel eens gehoord? (vraag 49, meer antwoorden mogelijk)

	leeftijd	16 of 17 jaar	18 t/m 23 jaar
Nibud	aantal	40	24
	procent	25,5	31,6
JIP Zoetermeer	aantal	46	30
	procent	29,3	39,5
Care Express	aantal	1	-
	procent	0,6	-
Humanitas thuisadministratie	aantal	5	3
	procent	3,2	3,9
SchuldHulpMaatje	aantal	7	6
	procent	4,5	7,9
Formulierenbrigade	aantal	2	3
	procent	1,3	3,9
Stichting Mensen in de Minima	aantal	4	0
	procent	2,5	0,0
het Juridisch Loket	aantal	11	15
	procent	7,0	19,7
Stichting Rechtswinkel Zoetermeer	aantal	2	3
	procent	1,3	3,9
geen van deze organisaties	aantal	80	30
	procent	51,0	39,5
vraag niet beantwoord	aantal	4	-
	procent	2,5	-
totaal respondenten	aantal	157	76
	procent	100,0	100,0

tabel V-15 van welke regelingen voor mensen die moeite hebben met rondkomen heeft men wel eens gehoord? (vraag 50 - meer antwoorden mogelijk)

	leeftijd	16 of 17 jaar	18 t/m 23 jaar
Bijzondere bijstand	aantal	34	13
	procent	21,7	17,1
Individuele studietoelage	aantal	22	5
	procent	14,0	6,6
ZoetermeerPas	aantal	67	33
	procent	42,7	43,4
Stichting Leergeld	aantal	19	5
	procent	12,1	6,6
Schuldhelpverlening	aantal	24	18
	procent	15,3	23,7
geen van deze regelingen	aantal	62	34
	procent	39,5	44,7
niet beantwoord	aantal	6	-
	procent	3,8	-
totaal respondenten	aantal	157	76
	procent	100,0	100,0

tabel V-15 sekse (vraag 131)

	leeftijd	16 of 17 jaar	18 t/m 23 jaar
man	aantal	62	30
	procent	39,5	39,5
vrouw	aantal	88	40
	procent	56,1	52,6
overig / niet geantwoord	aantal	7	6
	procent	4,5	3,8
totaal respondenten	aantal	157	76
	procent	100,0	100,0

BIJLAGE VI rechte tellingen - 18 jaar en ouder

tabel VI-1 van welke van de volgende organisaties die kunnen helpen bij geldzaken heeft men wel eens gehoord? (vraag 118, meer antwoorden mogelijk)

	aantal	procent	procent gewogen ¹
Nibud	738	67,6	68,9
JIP Zoetermeer	317	29,0	24,7
Care Express	8	0,7	0,5
Humanitas thuisadministratie	180	16,5	16,1
SchuldHulpMaatje	438	40,1	43,0
Formulierenbrigade	104	9,5	9,9
Stichting Mensen in de Minima	99	9,1	10,4
Het Juridisch Loket	488	44,7	41,9
Stichting Rechtswinkel Zoetermeer	275	25,2	28,0
geen van deze organisaties	209	19,1	18,3
niet beantwoord	2	0,2	0,3
totaal respondenten	1.092	100,0	100,0

tabel VI-2 van welke van de volgende regelingen voor mensen die moeite hebben met rondkomen heeft men wel eens gehoord? (vraag 119, meer antwoorden mogelijk)

	aantal	procent	procent gewogen
Bijzondere bijstand	591	54,1	56,0
Collectieve ziektekostenverzekering voor mensen met een laag inkomen	371	34,0	35,5
Individuele inkomenstoelage	209	19,1	19,6
Individuele studietoelage	158	14,5	14,3
Zoetermeerpas	815	74,6	76,1
Kindpakket	94	8,6	8,6
Kwijtschelding van gemeentelijke belastingen	415	38,0	39,9
Schuldhulpverlening	693	63,5	64,1
geen van deze regelingen *	170	15,6	14,8
niet beantwoord *	3	0,3	0,3
totaal	1.092	100,0	100,0

De met een ster (*) gemarkeerde categorieën gaan niet samen met andere antwoordmogelijkheden

tabel VI-3 welke adviseur of organisatie zou men een jongere met financiële problemen aanraden voor hulp of advies? (vraag 120a)

	aantal	procent	procent gewogen
noemt organisaties / adviseurs *	345	31,6	33,5
weet niet	733	67,1	65,1
niet geantwoord	14	1,3	1,4
totaal	1.092	100,0	100,0

* zie bijlage VII-1 (p.47 e.v.) voor de voorgestelde adviseurs en organisaties

¹ weging: zie de toelichting in § 1.3 (p.7)

tabel VI-4 welke adviseur of organisatie zou men een ouder persoon (24 jaar of ouder) met financiële problemen aanraden voor hulp of advies? (vraag 120b)

	aantal	procent	procent gewogen
noemt organisaties / adviseurs *	329	30,1	32,3
weet niet	748	68,5	66,1
niet geantwoord	15	1,4	1,6
totaal	1.092	100,0	100,0

* zie bijlage VII-2 (p.48 e.v.) voor de voorgestelde adviseurs en organisaties

persoonlijke gegevens / achtergrondvariabelen

De tabellen VII-5 t/m VII-9 geven een overzicht gegeven van de (meest relevante) achtergrondvariabelen. De gegevens in deze tabellen kunnen niet zonder meer met populatiekenmerken worden vergeleken.

tabel VI-5 sekse (vraag 126)

	aantal	procent	procent gewogen
man	505	46,2	48,1
vrouw	564	51,6	49,8
anders / dat wil ik niet zeggen	17	1,6	1,5
niet bekend	6	0,5	0,6
totaal	1.092	100,0	100,0

tabel VI-6 leeftijd, in vijf klassen (ontleend aan vraag 127)

	aantal	procent	procent gewogen
18 t/m 29 jaar	130	11,9	4,6
30 t/m 39 jaar	197	18,0	9,0
40 t/m 49 jaar	197	18,0	11,3
50 t/m 64 jaar	268	24,5	33,9
65 jaar en ouder	300	27,5	41,1
totaal	1.092	100,0	100,0

tabel VI-7 opleidingsniveau (ontleend aan vraag 128)

	aantal	procent	procent gewogen
(nog) geen startkwalificatie	219	20,1	25,8
startkwalificatie	353	32,3	29,2
hbo / wetenschappelijk onderwijs	499	45,7	43,2
anders / niet bekend	21	1,9	1,8
totaal	1.092	100,0	100,0

tabel VI-8 *samenstelling huishouden (vraag 129)*

	aantal	procent	procent gewogen
alleenstaande	168	15,4	16,5
twee partners, zonder kind(eren)	423	38,7	49,3
twee partners, met kind(eren)	423	38,7	28,7
eenoudergezin	56	5,1	3,8
anders	10	0,9	0,7
weet niet	5	0,5	0,3
niet bekend	7	0,6	0,7
totaal	1.092	100,0	100,0

tabel VI-9 *wijk en buurt (ontleend aan vraag 132)*

	aantal	procent	procent gewogen
Centrum	143	13,1	12,1
Dorp	38	3,5	3,2
Stadscentrum	20	1,8	1,9
Palenstein	26	2,4	2,1
Driemanspolder	59	5,4	4,9
Meerzicht	111	10,2	10,3
Meerzicht-West	64	5,9	5,9
Meerzicht-Oost	47	4,3	4,4
Buytenwegh de Leyens	180	16,5	17,8
Buytenwegh	80	7,3	7,5
De Leyens	92	8,4	9,4
Seghwaert	133	12,2	12,4
Seghwaert-Zuidwest	67	6,1	6,5
Seghwaert-Noordoost	63	5,8	5,5
Noordhove	65	6,0	6,0
Noordhove-West	18	1,6	1,6
Noordhove-Oost	39	3,6	3,6
Rokkeveen	175	16,0	17,1
Rokkeveen-West	69	6,3	6,8
Rokkeveen-Oost	96	8,8	9,1
Oosterheem	190	17,4	16,2
Oosterheem-Zuidwest	39	3,6	2,7
Oosterheem-Noordoost	120	11,0	11,0
overig / wijk onbekend	95	8,7	8,1
totaal	1.092	100,0	100,0

Het wijk totaal is vaak niet gelijk aan de som van de buurttotalen, doordat in die gevallen van een respondent wel de woonwijk, maar niet de buurt bekend is.

BIJLAGE VII toelichtingen - 18 jaar en ouder

VII-1 wie of welke organisatie zouden respondenten een jongere (tot 24 jaar, met financiële problemen), aanraden voor hulp of advies?

wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men jongeren aan?

- Bijzondere bijstand.
- Bijzondere bijstand, Schudhulpverlening.
- Budgetcoach.
- Dat vind ik erg afhankelijk van de persoon en welk financieel probleem er is maar ik zou wel moeite doen als het mij gevraagd werd
- De gemeente (als doorverwijzende instantie) (**5 keer genoemd**)
- De Volharding
- Een uitzendbureau en werk gaan zoeken
- Formulierenbrigade (**3 keer genoemd**)
- Geen enkele, ik wilde ondersteuning met geldzaken omdat ik een beperking hebt. Mocht ik dat willen dan zou het mij geld kosten, terwijl ik niet eens schulden heb. En zou het volledige beheer bij iemand anders neer leggen. Dat wilde ik absoluut niet.
- Gemeente / gemeenteloket (**13 keer genoemd**)
- Gemeente bellen en info vragen.
- Gemeente en anders Google.
- Gemeente, Humanitas en JIP
- Gemeente, Nibud (**2 keer genoemd**)
- Gemeentelijke sociale dienst, Nibud
- Google
- Hangt van de persoon af. Maar Jip, Humanitas en het juridisch loket
- Humanitas (**3 keer genoemd**)
- Humanitas, JIP Zoetermeer.
- Humanitas, SchuldHulpMaatje
- Ik denk dat Meerpunt hier misschien wat mee kan of anders wel door kan verwijzen
- Ik raad nooit iets aan
- Ik weet het niet, ik heb een onverwacht schuldenprobleem
- Ik zou aanraden om zelf te gaan zoeken naar een organisatie die hem/haar kan helpen.
- Ik zou alle organisaties uitzoeken, de situatie van het persoon in overweging nemen en daarna advies geven
- Ik zou in eerste instantie zelf helpen en anders naar de gemeente verwijzen of zelf onderzoek doen naar waar iemand het beste terecht kan.
- Ik zou zelf hulp verlenen.
- Impegno begeleiding 18+
- Individuele studietoeslag, Schudhulpverlening.
- Jeugdzorg
- JIP (**59 keer genoemd**)
- JIP, Schudhulpverlening (**9 keer genoemd**)
- JIP, SchuldHulpMaatje (**11 keer genoemd**)
- JIP, SchuldHulpMaatje, Schudhulpverlening
- JIP, Nibud (**9 keer genoemd**)
- JIP, Nibud, SchuldHulpMaatje
- JIP, buurtwerk Zoetermeer
- JIP en navragen bij Stadsforum
- JIP, HT.
- JIP, huisarts, maatschappelijk werk.
- JIP, Humanitas, Formulierenbrigade, SchuldHulpMaatje, Schudhulpverlening.
- JIP, Humanitas, SchuldHulpMaatje
- JIP, Maatschappelijk werk.
- JIP, Nibud, gemeente
- JIP/JIT, Schudhulpverlening.
- Juridisch loket, Formulierenbrigade.
- Juridisch loket, SchuldHulpMaatje (**2 keer genoemd**)
- Kwijtschelding en schudhulpverlening, inkomenstoelage en/of studietoelage.
- Kwadraad / Maatschappelijk Werk
- Maatschappelijk werk, Bijzondere Bijstand.
- Maatschappelijke organisatie Piëzo.
- Meerpunt
- Mensen moeten leren tevreden te zijn met wat ze hebben.
- Mezelf of Gemeente Zoetermeer Afdeling Schudhulp
- [naam], een van Nederlands beste (ongeregistreerde) financieel adviseurs

wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men jongeren aan?

- Mijn man
- Mijzelf
- MIM (**2 keer genoemd**)
- Mis een extra keuze. Pas als ik inzicht heb verwijs ik door, soms na navraag bij contacten. Doorgaans vertrouwenspersoon op mijn werk. B.v. schulden, mishandelingskwesaties. Heeft te maken met eigen functie. Heb ook zelf regelmatig mensen, vooral collega's, uit de problemen geholpen. Dat is een bijkomend deel van mijn functie op mijn werk (jurist bij onderwijsinstelling)
- Nibud (**15 keer genoemd**)
- Nibud; ligt er ook aan hoe de schuld tot stand is gekomen.
- Nibud en SchuldHulpMaatje (**4 keer genoemd**)
- Nibud, Schuldhulpverlening (**5 keer genoemd**)
- Nibud en de Bijstand.
- Nibud voor inzicht in wat ze eigen mogen verwachten aan uitgaven patroon. Verder zou ik ze zelf ondersteunen
- Op internet gaan zoeken wie in te schakelen
- Ouders (**3 keer genoemd**)
- Ouders, Nibud (**2 keer genoemd**)
- Ouders, Schuldhulpverlening
- Ouders, SchuldHulpMaatje.
- Ouders, anders de gemeente
- Regeling treffen met de partij waar je een achterstand hebt. Schuldhulpverlening of budgetcoach, ligt aan de hoogte van de schuld.
- Schuldenwijzer op internet
- Schuldhulp (**6 keer genoemd**)
- SchuldHulpMaatje (**27 keer genoemd**)
- SchuldHulpMaatje, Kwadraad
- SchuldHulpMaatje, JIP Zoetermeer, Formulierenbrigade.
- SchuldHulpMaatje, mijzelf omdat ik een cursus op dit gebied heb gevolgd
- SchuldHulpMaatjes, Humanitas, afd. schuldhulp gemeente Zoetermeer.
- Schuldhulpverlening / schuldsanering (**81 keer genoemd**)
- Schuldhulpverlening gemeente. Deze kan eventueel de persoon verder helpen of doorverwijzen.
- Schuldhulpverlening, Juridisch loket
- Schuldhulpverlening, SchuldHulpMaatje (**3 keer genoemd**)
- Schuldhulpverlening, JIP (als hij/zij nog niet te oud is).
- Schuldhulpverlening, Individuele inkomstentoeslag.
- Sociale dienst.
- Stichting Rechtswinkel Zoetermeer, Juridisch loket
- Uitzoeken hoe of wat of zelf hulp bieden.
- Vrijwillige budgetcoach of schuldhulp
- Werkensterkt of loket naast de huisarts
- ZoetermeerPas, Schuldhulpverlening

VII-2 wie of welke organisatie zouden respondenten een ouder persoon (vanaf 24 jaar, met financiële problemen), aanraden voor hulp of advies?**wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men personen vanaf 24 jaar aan?**

- AOZV: Algemene Ouderen Vereniging Zoetermeer.
- Bij de gemeente Zoetermeer vragen om info hierover
- Bij psychiatrie FACT schuldhulpverlening
- Bijstand (**2 keer genoemd**)
- Bijzondere bijstand (**5 keer genoemd**)
- Bijzondere bijstand, Schuldhulpverlening.
- Budgetcoach.
- Contact met de gemeente om je de juiste kant op te sturen
- Dat vind ik erg afhankelijk van de persoon en het financiële probleem maar ik zou wel moeite doen als het mij gevraagd werd
- De gemeente (als doorverwijzende instantie) (**4 keer genoemd**)
- De Volharding
- Echtscheidingspunt
- Formulierenbrigade (**3 keer genoemd**)
- Formulieren brigade, Schuldhulpverlening.
- Geen enkele, ik wilde ondersteuning met geld zaken omdat ik een beperking heb. Mocht ik dat willen dan zou het mij geld kosten, terwijl ik niet eens schulden heb. En zou het volledige beheer bij iemand anders neer leggen. Dat wilde ik absoluut niet.
- Gemeente (**20 keer genoemd**)
- Gemeente en anders Google
- Gemeente, Humanitas (**2 keer genoemd**)

wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men personen vanaf 24 jaar aan?

- Gemeente, Nibud
- Gemeente Sociale dienst, Nibud
- Gemeente Zoetermeer informatie vragen.
- Gemeente Zoetermeer, Bijstand, ZoetermeerPas, Toeslag, SchuldHulpMaatje.
- Google
- Hangt ook van de persoon af. Maar dan Humanitas en Het juridisch loket
- Hetzelfde als het echt uit de hand dreigt te lopen
- Huisarts.
- Humanitas (**13 keer genoemd**)
- Humanitas hulpadministratie
- Humanitas, formulieren brigade, SchuldHulpMaatje, schuldhulpverlening.
- Humanitas, SchuldHulpMaatje (**3 keer genoemd**)
- Ik heb ook moeite bij wie ga ik terecht komen.
- Ik raad nooit iets aan
- Ik weet het niet , ik heb een onverwacht schuldenprobleem
- Ik zou aanraden om zelf te gaan zoeken naar een organisatie die hem/haar kan helpen.
- Ik zou alle organisaties uitzoeken, de situatie van het persoon in overweging nemen en daarna advies geven
- Ik zou in eerste instantie zelf helpen en anders naar de gemeente verwijzen of zelf onderzoek doen naar waar iemand het beste terecht kan.
- Impegno begeleiding 18 +
- Infoloket gemeente, Kerk
- Informatie inwinnen om te helpen
- JIP Zoetermeer.
- Juridisch loket (**8 keer genoemd**)
- Juridisch loket, Formulierenbrigade
- Juridisch loket, Gemeente
- Juridisch loket, Schuldhulpverlening (**2 keer genoemd**)
- Juridisch loket, SchuldHulpMaatje
- Juridisch loket, Humanitas.
- Juridisch loket / Stichting Rechtswinkel Zoetermeer.
- Kwadraad / Maatschappelijk Werk / AMW (**5 keer genoemd**)
- Kwijtschelding en schuldhulpverlening, inkomenstoeslag.
- Ligt aan het probleem waarvoor hulp nodig is eerst kijken dan advies geven.
- Ligt eraan wat voor soort hulp iemand nodig heeft welke problemen zijn er?
- Maatschappelijk werk / bijzondere bijstand.
- Mensen moeten hun bestedingspatroon op het niveau van hun inkomen moeten houden.
- Mezelf of Gemeente Zoetermeer Afdeling Schuldhulp.
- [naam], een van Nederlands beste (ongeregistreerde) financieel adviseurs
- Mijn man.
- Mijzelf.
- MIM (Stichting Mensen in de Minima) (**5 keer genoemd**)
- Mis een extra keuze. Pas als ik inzicht heb verwijs ik door, soms na navraag bij contacten. Bijvoorbeeld. schuldsanering, mishandeling binnen huwelijk, echtscheiding. Heeft te maken met eigen functie. Heb ook zelf regelmatig mensen, vooral collega's, uit de problemen geholpen. Dat is een bijkomend deel van mijn functie op mijn werk (jurist bij onderwijsinstelling)
- Misschien schuldhulpmaatje of via de huisarts de juiste hulp vragen, maar nu ik dit lees denk ik even googelen of de site van de gemeente
- naar de gemeente, die zal de persoon in kwestie de weg wijzen.
- Nibud (**18 keer genoemd**)
- Nibud, Humanitas (**2 keer genoemd**)
- Nibud, Schuldhulp
- Nibud, SchuldHulpMaatje (**7 keer genoemd**)
- Nibud, Schuldhulpverlening (**4 keer genoemd**)
- Nibud voor inzicht in wat ze eigen mogen verwachten aan uitgaven patroon. Verder zou ik ze zelf ondersteunen
- Nibud, ZoetermeerPas, SchuldHulpMaatje.
- Nibud, Formulierenbrigade, [niet goed leesbaar].
- Nibud, Humanitas, SchuldHulpMaatje, Juridisch Loket
- Nibud, SchuldHulpMaatje, Sta mensen in de minima.
- Nibud; ook hier ligt het eraan hoe de schuld tot stand is gekomen.
- Ouders
- Ouders, familie, gemeente
- Piëzo.
- Rechtshulp. SchuldHulpMaatje
- Rechtswinkel juridisch loket
- Regeling treffen met de partij waar je een achterstand hebt. Schuldhulpverlening of budgetcoach, ligt aan de hoogte van de schuld.
- Schuldhulp (**8 keer genoemd**)
- Schuldhulp van de gemeente en SchuldHulpMaatje

wie / welke organisatie voor hulp of advies raadt men personen vanaf 24 jaar aan?

- SchuldHulpMaatje (**26 keer genoemd**)
- SchuldHulpMaatje, MIM (**2 keer genoemd**)
- SchuldHulpMaatje, Kwadraad (**2 keer genoemd**)
- SchuldHulpMaatje, Schuldhulpverlening (**4 keer genoemd**)
- SchuldHulpMaatje, Humanitas, afd. schuldhulp gemeente Zoetermeer.
- Schuldhulpverlening (**88 keer genoemd**)
- Schuldhulpverlening, Bijzondere bijstand, Juridisch loket
- Schuldhulpverlening, Maatschappelijk werk, Nibud
- Schuldhulpverlening, Bijzondere bijstand
- Schuldhulpverlening, Bijzondere bijstand, Humanitas
- Schuldhulpverlening, Humanitas, SchuldHulpMaatje
- Schuldhulpverlening, toeslagen, ZoetermeerPas.
- Schuldhulpverlening, Nibud (**2 keer genoemd**)
- Schuldhulpverlening, SchuldHulpMaatje, Nibud.
- Sociale dienst, Schuldhulpverlening
- Sociale dienst.
- Sociale raadslieden of schuldhulp
- Stichting mensen in de minima of Humanitas.
- Stichting rechtswinkel Zoetermeer, Juridisch loket
- Uitzoeken hoe of wat of zelf hulp bieden.
- Vrijwillige budgetcoach of schuldhulp
- Waarschijnlijk zeggen op de website van Zoetermeer te kijken
- Werkensterkt of loket naast de huisarts
- WMO / WMO-loket (**3 keer genoemd**)
- ZoetermeerPas, Schuldhulpverlening
- *zelfde antwoord als bij jongeren*: Op internet gaan zoeken wie in te schakelen
- *zelfde antwoord als bij jongeren*: Schuldhulpverlening gemeente. Deze kan eventueel de persoon verder helpen of doorverwijzen.
- *zelfde antwoord als bij jongeren*: Mis een extra keuze. Pas als ik inzicht heb verwijs ik door, soms na navraag bij contacten. Doorgaans vertrouwenspersoon op mijn werk. B.v. schulden, mishandelingskwesties. Heeft te maken met eigen functie. Heb ook zelf regelmatig mensen, vooral collega's, uit de problemen geholpen. Dat is een bijkomend deel van mijn functie op mijn werk (jurist bij onderwijsinstelling)
- *zelfde antwoord als bij jongeren*: Ik zou zelf hulp verlenen.
- *zelfde antwoord als bij jongeren*: Nibud, ligt er ook aan hoe de schuld tot stand is gekomen.
- *zelfde antwoord als bij jongeren*: Hangt van de persoon af. Maar Jip, Humanitas en het juridisch loket
- *zelfde antwoord als bij jongeren*: SchuldHulpMaatje, mijzelf omdat ik een cursus op dit gebied heb gevolgd

BIJLAGE VIII kruistabellen jongeren (16 en 17 jaar)

tabel VIII-1 zijn jongeren (16 of 17 jaar) zich bewust van nieuwe verantwoordelijkheden die ingaan bij hun 18de verjaardag? (vraag 39), in drie leeftijdsgroepen

	leeftijd	wordt 18 in 2020	wordt 18 in 2021	wordt 18 in 2022	totaal
ja, denkt daar wel over na	aantal	18	42	7	67
	procent	62,1	49,4	16,3	42,7
ja, maar houdt zich er niet zo mee bezig	aantal	11	38	29	78
	procent	37,9	44,7	67,4	49,7
nee, wist dat nog niet	aantal	-	5	7	12
	procent	-	5,9	16,3	7,6
totaal	aantal	29	85	43	157
	procent	100,0	100,0	100,0	100,0

tabel VIII-2 zaken waar jongeren (16 of 17 jaar) zich in hebben verdiept (vraag 40), in drie leeftijdsgroepen

	leeftijd	wordt 18 in 2020	wordt 18 in 2021	wordt 18 in 2022	totaal
DigiD	aantal	29	49	17	95
	procent	100,0	57,6	39,5	60,5
inkomstenbelasting (aangifte)	aantal	10	11	4	25
	procent	34,5	12,9	9,3	15,9
een eigen ziektekostenverzekering	aantal	11	9	3	23
	procent	37,9	10,6	7,0	14,6
zorgtoeslag (aanvragen)	aantal	13	7	5	25
	procent	44,8	8,2	11,6	15,9
eigen woning / studentenhuysvesting (inschrijven)	aantal	3	8	11	22
	procent	10,3	9,4	25,6	14,0
een eigen aansprakelijkheidsverzekering	aantal	4	1	-	5
	procent	13,8	1,2	-	3,2
studiefinanciering	aantal	14	21	6	41
	procent	48,3	24,7	14,0	26,1
studenten-OV-pas	aantal	20	47	18	85
	procent	69,0	55,3	41,9	54,1
betaalrekening op eigen naam	aantal	15	51	27	93
	procent	51,7	60,0	62,8	59,2
spaarrekening op eigen naam	aantal	12	44	23	79
	procent	41,4	51,8	53,5	50,3
telefoonabonnement op eigen naam	aantal	7	10	14	31
	procent	24,1	11,8	32,6	19,7
geen van deze zaken	aantal	-	14	5	19
	procent	-	16,5	11,6	12,1
totaal	aantal	29	85	43	157
	procent	100,0	100,0	100,0	100,0

*tabel VIII-3 waar of bij wie gaan jongeren van 16 of 17 jaar hulp of (verdere) informatie vragen wanneer het gaat over de financiële zaken waar zij vanaf hun 18de mee te maken krijgen?
(vraag 41, in drie leeftijdsgroepen - meer antwoorden mogelijk)*

	leeftijd	wordt 18 in 2020	wordt 18 in 2021	wordt 18 in 2022	totaal
ouders	aantal	27	81	41	149
	procent	93,1	95,3	95,3	94,9
vrienden	aantal	5	22	8	35
	procent	17,2	25,9	18,6	22,3
school	aantal	1	7	7	15
	procent	3,4	8,2	16,3	9,6
JIP Zoetermeer	aantal	1	-	3	4
	procent	3,4	-	7,0	2,5
via de bank	aantal	1	9	5	15
	procent	3,4	10,6	11,6	9,6
via internet	aantal	6	27	16	49
	procent	20,7	31,8	37,2	31,2
via een app	aantal	-	-	1	1
	procent	-	-	2,3	0,6
anders	aantal	3	6	1	10
	procent	10,3	7,1	2,3	6,4
niet nodig	aantal	1	1	-	2
	procent	3,4	1,2	-	1,3
weet niet	aantal	-	1	1	2
	procent	-	1,2	2,3	1,3
vraag niet beantwoord	aantal	-	1	1	2
	procent	-	1,2	2,3	1,3
totaal		29	85	43	157
		100,0	100,0	100,0	100,0